

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Grænseforeningens årbog 2007

Det danske mindretal i Sydslesvig

og andre mindretal i Europa

Sven Skovmand

Det danske mindretal i Sydslesvig og andre mindretal i Europa

Sven Skovmand

Grænseforeningens årbog 2007

Indhold

	side
Valget mellem dansk og tysk	4
De vigtige skoler	8
De andre skoler	13
Ungdomsforeningerne	17
Sydslesvigsk Forening	23
Sydslesvigsk Vælgerforening	25
Den danske avis i Flensborg	32
De danske biblioteker	35
Det danske sundhedsvæsen	37
Den danske kirke	39
Støtten udefra	40
Den dystre historie	43
Det stærke tyske mindretal	49
Ekspllosionen i Sydslesvig	51
Mindretallets problemer	57
Friserne – det andet mindretal	63
Det tyske mindretal	69
De andre mindretal	73

Mindretallet – og mindretallene

af Finn Slumstrup
Grænseforeningens formand

Mange modtagere af Grænseforeningens årbog bliver sikkert lidt overraskede ved at holde bogen i hånden. Man havde sat næsen op efter anden del af Valdemar Kappels »Mit Sydslesvig«.

Første del kom jo som årbog i fjor, og jeg skrev dengang i forordet, at bogen var »første halvdel af en samlet beskrivelse af Sydslesvig«. Jeg kan berolige de forundrede med, at anden del kommer som årbog 2008.

Når vi besluttede at skubbe den et år, var det fordi vi hørte, at Sven Skovmand i samarbejde med den tyske historiker Martin Groh havde planlagt fire klassesæt af bøger om Tyskland.

Denne udmærkede plan burde efter Grænseforeningens mening udbygges med et femte bind om det danske mindretal i Sydslesvig – og kæde det sammen med andre mindretal i vor verdensdel i en samlet beskrivelse. Netop fordi det er vigtigt at gøre sig klart, at det danske mindretal i Sydslesvig nok er enestående, men dog samtidig et blandt mange i Europa.

Sven Skovmand har tidligere arbejdet med Sydslesvig, idet han tilbage i 1991 skrev bogen »Dansk Grænselære« for vor forening. Han var da også straks med på idéen.

Derfor har vi i år en bog som dels er Grænseforeningens årbog, og dels indgår som et femte klassesæt på de forhåbentlig mange skoler, der ønsker at øge elevernes viden om Tyskland og om grænselandets særlige vilkår.

Skovmand har evnen til at skrive klart og letlæseligt på en måde, så både unge og voksne kan være med. Og han har den gode lærebogsforfatters sans for at trække hovedlinjerne klart og tydeligt op.

Det er en hjælp for den forudsætningsløse læser. Omvendt vil mange af Grænseforeningens medlemmer med dybt kendskab til grænselandet sikkert synes, at der er steder, hvor han tegner for sort-hvidt. Der mangler nuancer.

Men måske står vi, der brænder for grænselandets problemer, i fare for at kende så mange nuancer, at vi mister fornemmelsen for de uomgængelige hovedlinjer. Der kan bogen måske være en nyttig provokation.

Det kan den også være, fordi den ikke blot trækker de historiske linjer op, men også tager fat på de helt aktuelle problemer i mindretallet.

Valget mellem dansk og tysk

Om forholdene i et mindretal

Er du dansker? Føler du dig som dansker?

Svaret giver sig selv for langt de fleste danskere – hvad enten de er fra Thy, København eller Bornholm.

Selvfølgeligt er de danske. De er jo født i Danmark, taler dansk til daglig og er født af danske forældre. At være dansk er så selvfølgeligt, at de aldrig tænker over det.

Tyskere fra Hamborg eller Berlin har det på nøjagtig samme måde. De føler sig som tyskere og tænker heller ikke over det til daglig.

Men der er folk, der har det anderledes.

Det gælder for eksempel mange af de børn og unge, der er født og vokset op i Danmark, men hvis forældre kommer fra andre lande. De må tit spørge sig selv om, hvad de egentlig er. Om de er danskere, eller om de er tyrkere eller pakistannere.

Og det gælder mange, der bor i det nordligste Tyskland – Sydslesvig – og det sydligste Danmark – Sønderjylland. Her finder man tyske statsborgere, der føler sig som danskere, og danske statsborgere, der føler sig som tyskere. Man finder også mange, der på samme tid føler

sig som både tyskere og danskere, og som egentlig har svært ved at finde ud af, hvad de er.

De dansksindede i Sydslesvig og de tysksindede i Nordslesvig kaldes for *nationale mindretal*. Og de har været til, lige siden den dansk-tyske grænse blev lagt fast i 1920.

Det danske mindretal er i dag langt det største af de to mindretal. Men det har ikke altid været sådan. I årene 1920-1945 var det tyske mindretal langt større end det danske. Det var en tid så stort, at det krævede, at grænsen blev flyttet mod nord.

Da 2. verdenskrig sluttede i 1945, opstod den modsatte situation. Det danske mindretal i Sydslesvig voksede så hurtigt og så stærkt, at det nu krævede, at grænsen blev flyttet mod syd, og at hele Sydslesvig kom til Danmark.

I dag er de to mindretal langt mindre end før. De er begge holdt op med at kræve en flytning af grænsen og nøjes nu med at kæmpe for deres sprog og kultur. Men intet tyder på, at de vil forsvinde.

Denne bog handler især om det danske mindretal i Sydslesvig. Men den fortæller også om det tyske mindretal nord for grænsen og om friserne, der lever på den sydsles-

vigske vestkyst og øerne i Vadehavet. De må føre en hård kamp for at bevare deres sprog, som i dag kun tales af cirka 10.000 mennesker.

Endelig kommer vi ind på de mange andre mindretal i Europa. For det danske og det tyske mindretal er ikke alene. Overalt i Europa finder man nationale mindretal.

Mange af dem har levet i fremmede stater i hundreder af år. Og i det meste af den tid er de blevet rigtigt dårlig behandlet af de stater, som de befinder sig i. I visse tilfælde har det ført til blodige opgør, som vi blandt andet har set det i det tidligere Jugoslavien.

På dette punkt indtager både det danske og det tyske mindretal en særstilling. Begge mindretal får en fin behandling af henholdsvis Tyskland og Danmark. De har det også godt med hinanden.

Derfor kommer mange til Sydslesvig og Sønderjylland for at se på forholdene og finde en forklaring på, hvorfor det er gået så godt. For før i tiden var danskere og tyskere hinandens fjender. Og mange mistede livet under deres indbyrdes kampe, som det omtales på side 43

De mange danske institutioner

Mange institutioner og foreninger findes for de dansksindede i Sydslesvig.

Allerede før de bliver født, kan deres forældre få gode råd af en

dansk sundhedsplejerske, de kan blive døbt af en dansk præst, hvorpå de kan komme i først en dansk børnehave og siden en dansk skole, en dansk realskole og et dansk gymnasium. I fritiden kan de gå ind i en dansk ungdomsforening eller et dansk spejderkorps, eller de kan låne bøger på et dansk bibliotek eller en dansk bogbus. Og de kan blive konfirmeret af en dansk præst.

Når de bliver ældre, kan de melde sig ind i Sydslesvigsk Forening, SSF, og deltage i dens mange arrangementer – foredrag, koncerter, teaterforestillinger, film og udflugter. For slet ikke at tale om årsmøderne, som mange tusinde danske sydslesvigere deltager i. Og får de sociale problemer, kan socialrådgiverne fra den danske sundhedstjeneste give dem råd og vejledning i, hvordan de bedst kan bruge systemerne.

De kan også melde sig ind i Sydslesvigsk Vælgerforening, SSW, og dermed være med til at præge den politik, som de danske og frisiske repræsentanter i Slesvig-Holstens landdag kan virke for.

Mange unge sydslesvigere forlader landsdelen for at studere eller arbejde i Danmark. Men de behøver ikke miste forbindelsen med Sydslesvig. De vil således snart kunne gå ind i Grænseforeningens ungdoms

afdeling, der har som en af sine vigtigste opgaver at formidle kontakt

mellem unge i Danmark og Sydslesvig. De kan også deltage i et af de mange kurser, der holdes på den danske højskole i Jaruplund syd for Flensborg.

Og så kan de – både i Sydslesvig og i Danmark – læse Flensborg Avis, der udkommer på alle ugens seks hverdage.

Det tyske præger hverdagen

Sydslesvig har mange danske institutioner. Men det betyder ikke, at hverdagen er præget af dansk. Man kan tale dansk i børnehaver, skoler og ungdomsforeninger, men det daglige sprog i Sydslesvig er tysk, og det kan ikke undgå at påvirke hverdagen.

Når en elev tager hjem fra skole, leger han eller hun med kammeraterne. Og hvis blot én af dem ikke kan tale dansk, taler man naturligvis tysk sammen. Alle de danske elever taler jo flydende tysk.

Også fra andre sider møder børnene og de unge tysk. Som Lars N. Henningsen fra forskningsafdelingen på Centralbiblioteket i Flensborg skriver om en lille piges dagligdag i bogen »Dagbøger fra Sydslesvig«:

»Om morgenen går det afsted i skolebus – sammen med elever fra de tyske skoler og til musak fra Radio Schleswig-Holstein. Og straks efter skolen melder det tyske sig igen. Ved skoleporten venter måske Oma og Opa (bedstemor og bedste-

far). De sørger for middagsmaden, og hjemme på deres gård bliver der talt tysk. Fra Kobbermøleskolen går den lille pige hen i Jugendklubben og bytter Diddl-blade, eller der er sport med de andre børn på landsbyens sportsplads. Hjemme venter der tyske computerspil og tyske fjernsynsudsendelser, og i hvert et hjem åbnes der om aftenen for fjernsynsserien »Gute Zeiten schlechte Zeiten.« Indtil dagens slutning, når mor måske læser godnathistorie fra bogen »Eine Woche voller Samstage«.

Fra dansk side gør man naturligvis, hvad man kan for at få brugt det danske sprog. Når tysktalende forældre melder deres børn ind i en dansk børnehave eller skole, skal de således forpligte sig til, at i hvert fald den ene af forældrene skal lære dansk, så møderne med forældrene kan foregå på dansk. Og møderne bliver da også holdt på dansk, selvom det mange gange er nødvendigt at sige tingene på dansk først – og derefter på tysk.

Dette forhold gælder dog især i de sydlige egne af Sydslesvig. I byen Flensborg og dens omegn går det lettere, fordi masser af mennesker i det daglige mødes med danske turister og derfor har brug for at kunne dansk. Mange tysksindede slesvigere deltager da også i de kurser i dansk, der blandt andet holdes på bibliotekerne og på Jaruplund Højskole.

Men talesproget er som sagt tysk, og det er svært at lave om på. Mange danskere har svært ved at forstå, at man kan føle sig som dansk og dog tale tysk. Men det er der intet i vejen for.

I Flensborg har folk talt tysk siden 1200-tallet. Alligevel følte byens borgere sig lige til 1870'erne som danske, og de modtog de danske soldater med begejstring, da de i 1848 rykkede ind i Flensborg efter at have slået en slesvig-holstensk hær ved Bov.

Omvendt har folk i byen Tønder altid talt dansk. Men de fleste følte sig som tyske, og så sent som i 1920 stemte et overvældende flertal af byens indbyggere for at blive i Tyskland.

Nationale følelser er ikke kun knyttet til sproget. Og sydslesvigere kan udmærket være dansksindede, selv om de taler tysk. Ingen er nemlig medlem af et mindretal for sjov.

Som det sydslesvigske landdagsmedlem Lars Harms skrev i Flensborg Avis den 10. juli 2006:

»Det afgørende er ikke, at man er så kernedansk som muligt, så man ikke kan skelnes fra en københavner. Det afgørende er, at man er sig bevidst om sit danske ståsted. Det er nemlig nemmere at være tysk i Tyskland end at tilhøre et mindretal.«

På en gade i Slesvig by viser en dansk sydslesviger sit sindelag ved at have et dansk flag på bilen.

De vigtige skoler

Hvis det danske mindretal skal overleve, må det hele tiden skaffe sig nye medlemmer til erstatning for dem, der rejser til Danmark eller til byer som Hamborg eller Berlin. Og det er faktisk lykkedes for Dansk Skoleforening for Sydslesvig, der siden 1920 som et privat skolevæsen har drevet skoler for det danske mindretal.

De danske skoler i Sydslesvig har igennem en række år haft en stabil tilslutning med lidt under 6.000 elever. Og en del af disse børn er altid kommet fra hjem, hvor forældrene ikke har haft en forudgående tilslutning til det danske mindretal. Men børnenes danske skolegang betyder, at de bliver knyttet til den danske bevægelse.

Hvorfor sætter disse forældre deres børn i en dansk skole?

En væsentlig grund er nok, at de danske skoler har et godt ry i Sydslesvig, hvor man mener, at de både har et højt fagligt niveau og en mere uformel holdning til eleverne og forældrene end de tyske skoler. I de danske skoler siger man du til hinanden. I de tyske skoler vil man ikke drømme om at sige andet end De til lærerne.

Og så spiller det nok en rolle, at det er en fordel for eleverne at kunne dansk, hvis de for eksempel får ansættelse i en butik eller skal arbejde på den anden side af grænsen.

Derfor ønsker mange forældre at få deres børn optaget i både de danske børnehaver og de danske skoler – langt flere, end der rent faktisk bliver optaget.

Skolerne siger nemlig ikke uden videre ja til de forældre, der vil sende deres børn i dansk skole. De får at vide, at skolerne bygger på et dansk grundlag, og at møderne i skolen foregår på dansk. Derfor skal de som nævnt skrive under på, at mindst en af forældrene vil forpligte sig til at lære dansk, så familien kan være med i diskussionerne om deres børn.

Mange af skolerne er små. Det er de nødt til at være, for i hele Sydslesvig går kun cirka 10 procent af børnene i dansk skole. I Flensborg er andelen noget højere, mens den er lavere i de sydlige egne. Men selv de mindste skoler spiller en stor rolle for de områder, de ligger i. Skolerne fungerer jo som kulturcentre. De har lokaler, hvori der kan foregå mange forskellige arrangementer. Og deres lærere kan spille en aktiv rolle i de lokale danske foreninger.

Både forældre og elever slutter da også op om skolerne, og der bliver passet godt på dem. De danske skoler bliver ikke udsat for hærværk, og mange skolerum ser godt ud, selvom de ikke har set maling i mange år.

Der er ialt 46 danske folkeskoler, hvoraf de 6 ligger i Flensborg og de 2 i Slesvig. Hertil kommer Duborg-Skolen, der er et gymnasium, men i dag tager elever allerede fra 7. klasse. Endelig er der Jaruplund Højskole og Ladelund Ungdomsskole, der ikke må forveksles med Ladelund Efterskole vest for Vejen.

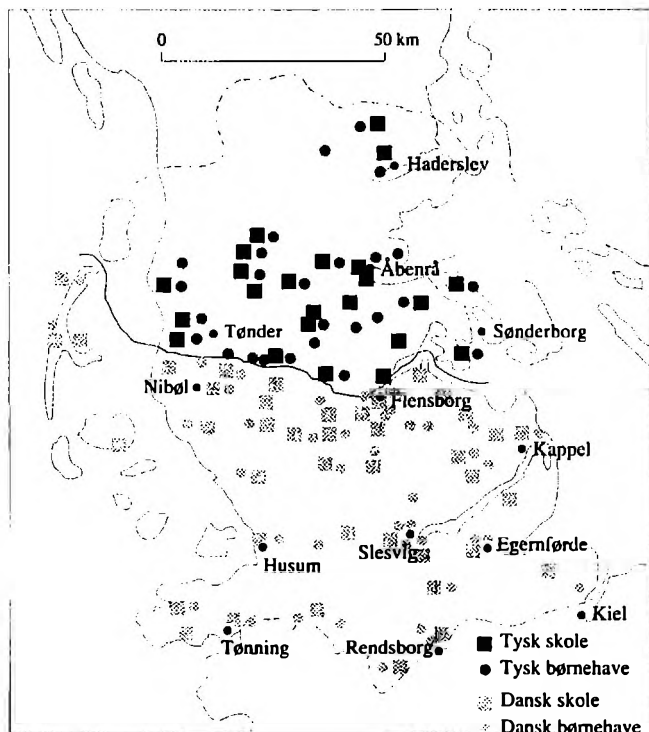
De svage læseseres problemer

Når danske børn har svært ved at læse, skyldes det ofte, at de er ordblinde eller har svært ved at læse lange sætninger. Men det er ikke altid

hele forklaringen. Ganske mange børn har først og fremmest svært ved at læse, fordi de har et for lille ordforråd – måske fordi der ikke er blevet læst højt for dem i hjemmet. Derfor regner man med, at 15-20 procent af de danske børn har svært ved at læse en række tekster.

Dette problem findes i Danmark på trods af, at langt de fleste børn taler dansk til daglig, ser dansk TV og hører dansk radio.

I Sydslesvig er problemet langt større, fordi eleverne her befinder sig i et tysk miljø og derfor beskæfti-

Kortet viser, hvor de to mindretals skoler og børnehaver ligger. Som, man kan forvente, er der væsentlig flere syd for end nord for grænsen. Kortet er tegnet på grundlag af kort fra Dansk Skoleforening og Bund deutscher Nordschleswiger.

ger sig mindre med dansk, end danske børn gør. Særlig vanskeligt er det for de mange børn, der kommer fra hjem, hvor der tales tysk til daglig.

Dette problem blev man for alvor klar over i 1990'erne.

Når det ikke skete før, skyldtes det, at man i lang tid gik ud fra, at det måtte være tilstrækkeligt, at børnene gik i dansk børnehave og dermed lærte det danske sprog at kende.

Man kunne også se, at børnene hurtigt blev gode til at læse, når de kom i dansk skole. Endelig blev der hverken i Danmark eller Sydslesvig foretaget systematiske undersøgelser af børnenes evne til at læse.

Det begyndte man på i år 2000, og resultaterne var overraskende.

Det viste sig således, at eleverne i 1., 2. og 3. klasse ikke alene læste godt, men også læste bedre end eleverne i tilsvarende klasser i Danmark. Men fra 4. klasse begyndte det at gå galt, og i 5. klasse var der langt flere svage læsere end i de danske skoler.

Forklaringen var ligetil. Teksterne i 5. klasse var langt sværere og indeholdt flere ord end teksterne i de tre første skoleår. Derfor kunne mange af børnene fra de tysktalende hjem ikke klare dem.

Denne opdagelse førte til en række aktiviteter. Den vigtigste er måske, at der hvert efterår holdes et ugekursus for 50 danske lærere på Jaruplund Højskole, hvor de får teoretisk og praktisk undervisning i, hvordan

man underviser tosprogede børn. De får også til opgave at løse en læsepædagogisk opgave, og resultatet af disse opgaver lægges ud på Skoleforeningens hjemmeside, så andre lærere kan bruge dem i deres undervisning.

Skoleforeningen har også rettet en kampagne mod de lærere, som underviser i andre fag end dansk. Man oplyser dem om, hvor vigtigt det er, at eleverne forstår de tekster, de skal bruge, og hvordan man kan hjælpe dem med at få et udbytte af dem. »Vi er alle sproglærere«, lyder mottoet.

Det betragtes også som væsentligt, at eleverne får en grundig undervisning i tysk, som for de fleste er det sprog, de er vokset op med. En sikker beherskelse af det tyske sprog gør det lettere at sætte sig ind i det danske sprog – især fordi dansk ligger så tæt på tysk, som det gør.

I Danmark er der en stærk debat om, hvad undervisningen i modersmålet betyder for de 11 procent af de danske børn, der er børn af indvandrere. Men på dette punkt er problemerne mindre i Sydslesvig end i Danmark. Alle lærere i Sydslesvig forstår jo tysk, mens kun få danske lærere forstår tyrkisk eller urdu.

Takket være bestræbelserne på at forbedre uddannelsen, kan man nu år for år se, at de bedste læsere bliver bedre til at læse, og at der bliver færre svage læsere.

De nye fællesskoler

De tyske delstaters skolesystemer er på mange måder helt anderledes end det danske. Det gælder også i Slesvig-Holsten.

I Danmark holder man børnene sammen lige til 9. klasse. I Slesvig-Holsten skiller man børnene allerede efter 4. klasse i tre skolearter. De boglige elever kan allerede på dette tidspunkt komme i gymnasiet, de knap så bogligt orienterede kan komme i realskole, og de resterende elever kommer i »Hovedskolen«.

I Danmark har vi haft en tilsvarende deling, men den blev afskaffet allerede med skolelovene af 1958 og 1976. I Sydslesvig er de danske skoler dog nødt til at rette sig efter den tyske skolelovgivning. Det er jo forudsætningen for, at de kan blive

anerkendt og få tilskud fra Slesvig-Holsten.

Da de danske skoler ligger langt mere spredt end de tyske, har man dog fået lov til at lade eleverne gå i samme skole til og med 6. klasse. Men derefter skal de deles.

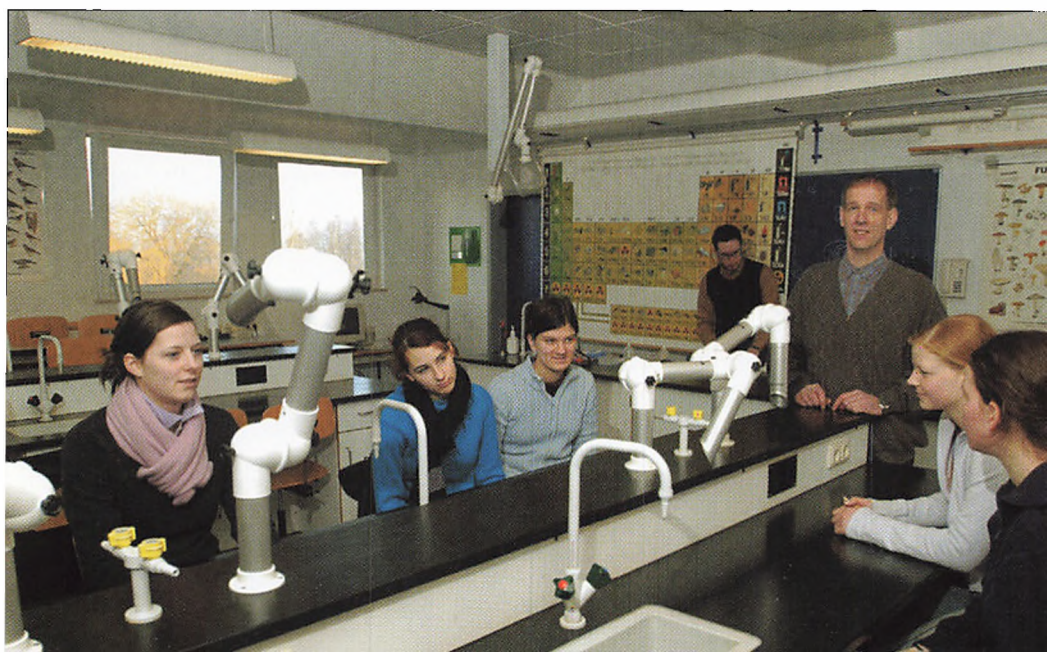
I den danske skole i Egernførde har man imidlertid siden 1995 haft myndighedernes tilladelse til at lade eleverne gå sammen i endnu tre år – til de er færdige med 9. klasse.

Man følger de tyske krav ved at tilbyde to niveauer i de vigtigste fag.

I 7. klasse tilbydes to niveauer i matematik og engelsk

I 8. klasse tilbydes endvidere to niveauer i tysk, fysik og kemi.

Undervisning i fysik i skolen i Egernførde.

I 9. klasse tilbydes også to niveauer i biologi og dansk.

Ordningen virker godt, fordi man kan behandle de enkelte elever forskelligt og tage hensyn til deres stærke og svage sider. En elev, der er dårlig til engelsk, behøver ikke være dårlig til matematik eller omvendt. Så han eller hun kan udmærket være på det stærke hold i engelsk og det svage hold i matematik.

Man kan også tage hensyn til, at eleverne kan blive dygtigere til et fag, end de var i begyndelsen. Det kan ske, fordi holdene med de dygtigste elever ofte er de største, og der dermed bliver bedre tid til at under-vise de svage elever.

Derfor kan eleverne hvert halve år blive flyttet fra det ene til det andet niveau. Sagen drøftes med forældrene, og man får i reglen en god snak med dem om sagen. De fleste forældre ønsker jo, at deres børn skal få en så god uddannelse som muligt.

Erfaringerne fra Egernførde har

været så gode, at de har vakt interesse også uden for Sydslesvig. Lærere fra både Lübeck og Hamborg har været på besøg for at studere systemet.

Og nu er Dansk Skoleforening for Sydslesvig i gang med at indføre systemet i alle danske skoler over hele Sydslesvig. Der skal ud over Egernførde være fællesskoler i alle de byer, hvor der i dag er realskoler. Det er Slesvig, Husum, Læk og Sønder Brarup samt Flensborg, hvor der skal være hele fire fællesskoler.

Efter skolefolkernes mening har fællesskolerne ikke alene en pædagogisk værdi. De vil også gøre elevernes skolevej kortere. I dag skal de elever, der vil på gymnasium, allerede i 12-års alderen tage den lange rejse til Duborg-Skolen i Flensborg. I fremtiden kan de nøjes med at gå i den langt nærmere fællesskole, indtil de fylder 15.

Elever foran skolen i Egernførde.

De andre skoler

Får gymnasium nr. 2

Duborg-Skolen har i lang tid været det eneste danske gymnasium i Sydslesvig – ligesom den i flere år efter 1920 var den eneste danske skole syd for grænsen. Det hang sammen med, at danskheden i Sydslesvig indtil 2. verdenskrig var stærkest i Flensborg by og områderne tæt ved den nuværende grænse, og at de tyske myndigheder i lang tid sagde nej til oprettelse af flere danske skoler.

Duborg-skolen har i dag over 1000 elever, hvilket er 3-400 flere, end den egentlig har plads til. Derfor er det godt, at den nu aflastes af

det gymnasium i Slesvig, som har kunnet opføres takket være A.P. Møllers fond, som omtales side 41.

Det nye gymnasium får plads til over 600 elever og kan dermed ikke blot tage de elever, som der ikke er plads til i Flensborg, men formentlig også en del flere. Alt tyder på, at det nye gymnasium vil øge interessen for at gå i et dansk gymnasium i den sydlige del af Sydslesvig, fordi skolevejen vil blive kortere.

Foroven ser man Duborg-Skolen, som ligger højt hævet over Flensborg – og med let adgang til det danske centralbibliotek i Nørregade

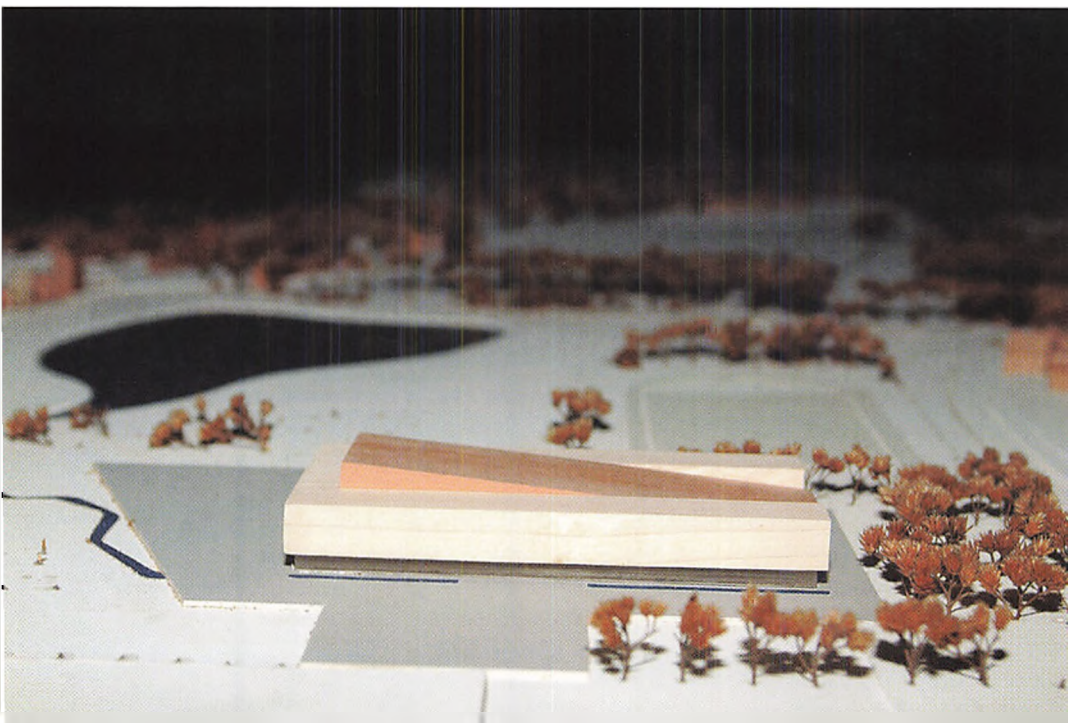
Det danske mindretal i Sydslesvig har også sin egen efterskole. Den blev oprettet med støtte af A.P. Møllers fond i 1982, og den ligger i landsbyen Ladelund lige syd for grænsen. Skolen har plads til 60 elever.

Ladelund Ungdomsskole drives efter de samme principper som danske efterskoler, men undervisningen skal naturligvis følge de tyske regler og være rettet mod det tyske samfund. Det giver det problem, at mulighederne for tilgang af elever er begrænset. Skolen har status som hovedskole og er dermed afskåret fra at modtage elever, der går i

realskolen og gymnasiet.

Stort set alle elever kommer fra Sydslesvig. Man har dog også plads til fem elever fra Danmark. Flere vil man ikke optage af økonomiske grunde. Slesvig-Holsten giver nemlig ikke tilskud til disse elever, som man gør til de elever, der kommer fra Sydslesvig.

Gymnasiet i Slesvig bliver anlagt på en stor og naturskøn grund, der tidligere var øvelsesplads for soldaterne på kasernen »Auf der Freiheit«.

Det nye gymnasium i Slesvig

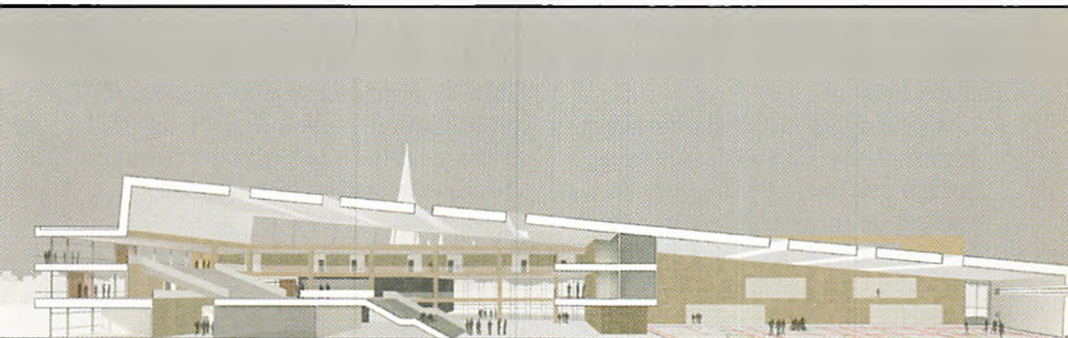
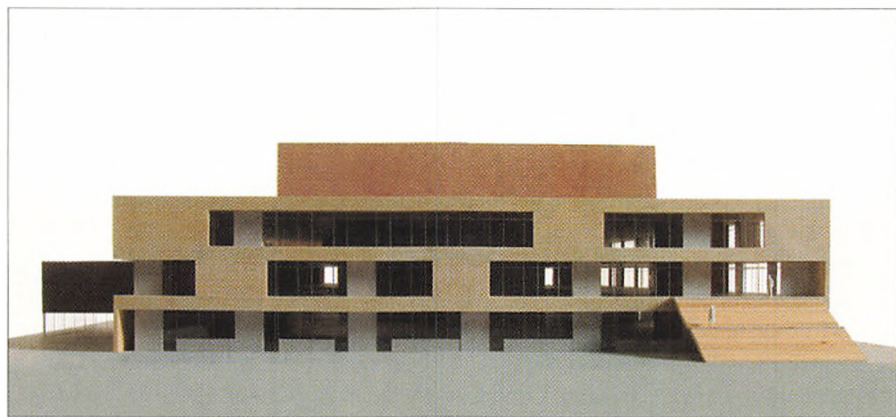
Gymnasiet er tegnet af arkitektfirmaet C.F. Møller, hvis kendteste værk nok er universitetet i Århus.

Foroven ses en model af gymnasiet, og foruden ses et perspektivisk længdesnit fra nord mod syd.

Bygningen bliver i tre etager og får

kobbertag. Den får plads til 625 elever og vil efter planen stå færdig i august 2008.

Fra skolen bliver der mod vest udsigt til Slesvig by, og mod syd vil man se Slien.

Jaruplund Højskole

Sydslesvig har også en dansk højskole. Den ligger i Jaruplund nogle få kilometer syd for Flensborg, og den begyndte sin virksomhed i 1950.

Oprindeligt skulle skolen have ligget ved Sankelmark, hvor danskerne og østrigere kæmpede under tilbagetoget fra Danevirke i 1864. Men det sagde regeringen i Slesvig-Holsten nej til. Den ville ikke have en dansk højskole på dette sted. Og så blev det Jaruplund, hvor man i starten måtte nøjes med nogle barakker fra Oksbøl.

Det gav eleverne en dramatisk første nat. For barakkerne var ikke blevet rensat med gas, og de var fyldt med væggelus. Derfor varede det ikke længe, før de forbadte og rasende mødte op hos forstanderen og forlangte at komme hjem. Det lykkedes ham dog at berolige eleverne, og de sov så på selve skolen, indtil barakkerne var blevet rensede.

Siden da har skolen fået nye bygninger og er blevet en rigtig veludstyret højskole.

Oprindeligt var højskolen beregnet for elever fra Sydslesvig, men det har ændret sig. I dag mener man, at de unge sydslesvigere bør tage på danske højskoler, mens opholdene på Jaruplund især kan være til gavn for danskere, der har

en særlig interesse i Sydslesvig, for eksempel lærere der skal undervise på de danske skoler.

Højskolen har et langt kursus af 20 ugers varighed i første halvdel af året. Derudover tilbyder skolen en lang række kortere kurser af en eller to ugers varighed. Karakteristisk for både det lange og de korte kurser er, at man tit har kombinerede kurser, hvor man f.eks. beskæftiger sig med et land eller et emne på højskolen og derefter rejser ud for at få et indtryk af det, man arbejder med.

Udover højskolevirksomheden holdes der kurser for mindretallets institutioner som det på side 10 omtalte læsepædagogiske kursus for sydslesvigske dansklærere.

En vigtig del af denne virksomhed er at give undervisning i dansk til de mange tysktalende forældre, der har forpligtet sig til at lære dansk, da de sendte deres børn i dansk børnehave og skole.

At højskolen er tæt knyttet til det danske arbejde kan man også se af, at højskolens forstander, Dieter Paul Küssner, i flere år har været formand for Sydslesvigsk Forening, SSF.

Ungdomsforeningerne

Vigtigt at fastholde de unge

Det danske mindretal har godt fat i skoleeleverne. Men det er også vigtigt at fastholde de unge i deres fritid og efter, at de er holdt op med at gå i skole.

Her spiller Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, SdU, en afgørende rolle.

SdU er en sammenslutning af ungdoms- og idrætsforeninger samt

sydslesvigiske organisationer for børn og unge, og den arbejder med mange forskellige aktiviteter, spændende fra fritidshjem og ungdomsklubber til idræt, spejdervirksomhed og kulturelle aktiviteter.

Ungdomsforeningerne holder som Sydslesvigsk Forening til i det prægtige Flensborghus, der siden 1920 har været centrum for de danske i Sydslesvig.

Alt i alt omfatter SdU foreninger med et samlet medlemstal på 12.000 eller næsten lige så mange, som der findes i Sydslesvigsk Forening. Lidt snyd er der dog i tallet, for en del er jo medlemmer af mere end én forening.

Samtidig tilbyder man arrangementer til de unge, der ikke er medlemmer af en forening. I 1949 oprettedes der derfor først ungdomsklubber og senere fritidshjem under SdU. De besøges af cirka 1200 unge og har omkring 90 pædagoger og medhjælpere.

I Flensborg driver SdU også Aktivitetshuset, hvor unge har adgang til at benytte værksteder og mødelokaler, ligesom der holdes forskellige kurser.

SdU har også gjort en stor indsats for at oprette idrætsanlæg, klubhuse og bådehuse, der kan bruges af medlemsforeningerne.

Endelig ejer SdU kursus ejendommen Christianslyst, hvor man blandt andet afholder sommerlejr med over hundrede deltagere. Prisen er cirka 650 kroner for en uges ophold, og det kan være svært for unge fra socialt svage familier, som der er mange flere af i Sydslesvig end i Danmark. Man sørger dog i reglen for at skaffe de ekstra penge, der gør det muligt for dem at komme med.

De forskellige organisationer

Dansk Spejderkorps Sydslesvig blev oprettet i 1919 og er dermed ikke blot

den ældste af foreningerne i ungdomssamarbejdet. Korpsen er også det eneste spejderkorps i Tyskland, der har fungeret så længe. Alle andre korps blev nemlig forbudt, da nazisterne tog magten i 1933. Alle tyske unge blev derefter samlet i Hitlerjugend – med de danske spejdere som en undtagelse.

Da de danske unge ikke ønskede at være medlemmer af Hitlerjugend, fik de danske spejdere en stærk tilslutning. Alle elever på Duborg-Skolen blev således medlemmer. I dag har spejderkorpsen cirka 700 medlemmer.

Korpsen omfattede fra starten både gule spejdere og KFUM-spejdere, mens Frivilligt Dreng- og Pige forbund først senere kom med. Det råder over spejdgården Tydal ved Trene-floden mellem Flensborg og Slesvig, hvor en skov på over 50 hektar giver gode muligheder for friluftsliv.

Andre landsdelsorganisationer er de kristne ungdomsorganisationer KFUM og KFUK samt Menighedernes Børne- og Ungdomsarbejde.

De fleste medlemmer kommer dog fra idrætsforeninger, der tilbyder traditionelle idrætsgrene som fodbold, håndbold, badminton, gymnastik, roning og svømning, men også boksning, kriket, kampsport, søsport og meget andet.

Endelig er der de kulturelle foreninger, som blandt andet tilbyder

folkedans, kunst, teater, foto musik og klubarbejder.

Der findes ikke selvstændige danske musikskoler. Derimod underviser danske lærere på de tyske musikskoler.

De mange former for samarbejde

Ungdomsforeningerne har et nært samarbejde med Sydslesvigsk Forening, SSF, og de har som SSF hovedkontor i det gamle danske hovedsæde, Flensborghus.

Samarbejdet viser sig ved årsmøderne, hvor de unges optræden er et

væsentligt indslag. De unge spiller også en væsentlig rolle ved valgene, hvor de ved ophængning af plakater og uddeling af brochurer er med til at markere de danske sydslesvigere.

Men ungdomsforeningerne har også aktiviteter, der rækker ud over Sydslesvig.

De er således medlem af De danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, DGI, på lige fod med DGI's amtsforeninger, og deltager i DGI's lands-

Spejdere mødes ved jamboréen i 2006 i Tydal.

stævner. De er også medlemmer af Dansk Ungdoms Fællesråd, Dansk Amatør Teater Samvirke og Ungdomsringen, der er landsorganisation for Ungdomsklubber i Danmark.

Derudover søger ungdomsforeningerne gennem en række stævner og arrangementer at holde forbindelse til unge i Danmark. Et af de seneste arrangementer er »Grænseløs fodbold«, der er en kamp mellem fire hold, hvoraf de to kommer fra de to mindretal, mens de andre to kommer fra det danske flertal i Sønderjylland og det tyske flertal i Sydslesvig.

Man deltager også i samarbejde

Billederne på denne og næste side er taget fra det danske årsmøde i Flensborg i 2006.

med nordiske ungdomsforeninger. Det kan koste en del i rejseudgifter, men SdU giver det tilskud, der er nødvendigt for at kunne få unge til at deltage.

Endelig har SdU et udstrakt samarbejde med andre europæiske mindretal. Det sker inden for organisationen »Jugend Europäischer Volksgruppen«, som er en sammenlutning af en lang række europæiske mindretal, herunder også det tyske i Danmark.

Ved at komme sammen med unge fra disse foreninger kan de unge sydslesvigere blive bevidste om, at der ikke er noget enestående ved at være et mindretal. De kan også blive klar over, at de har det langt bedre end hovedparten af de andre mindretal, som tit må kæmpe en hård kamp mod flertallet i de stater, de lever i.

I selve Sydslesvig holder man tværgående arrangementer, hvor unge fra forskellige byer og landsbyer kan komme sammen med kammerater fra andre egne i Sydslesvig.

Der holdes for eksempel en fodboldskole, hvor unge kan få træning – og samvær med kammerater. Netop når det gælder fodbold, er det vigtigt, at der er et sådant videre samarbejde, for mange steder er der for få danske unge til, at de kan danne et hold.

Da SdU ønsker, at alt samvær i foreningerne skal foregå på dansk, gør man en stor indsats for at uddanne instruktører, der behersker sproget. Grunduddannelsen foregår i Sydslesvig, mens den videre uddannelse foregår i DGI, enten i Sønder-

jylland eller andre steder i Danmark. Ungdomsforeningerne giver tilskud til kurserne.

Det er et problem, at mange unge forlader Sydslesvig, når de er færdig med gymnasiet eller har afsluttet en tilsvarende uddannelse. Derfor er man i den seneste tid begyndt at interessere sig for at bevare kontakten til de mange, der tager til København eller Århus eller andre danske byer. Det vil i fremtiden kunne ske i

samarbejde med Grænseforeningens Ungdomsorganisation, GOU, som netop har til formål at sætte unge fra Danmark – og især unge, der selv stammer fra Sydslesvig – i forbindelse med unge i Sydslesvig.

Elever fra Duborg-Skolen fortæller danske gymnasieelever om forholdene i Sydslesvig.

Sydslesvigsk Forening

En nedgang er blevet vendt

Sydslesvigsk Forening, SSF, er med sine 14.000 medlemmer den kulturelle hovedorganisation i Sydslesvig. Det er den, der til syvende og sidst skal fastholde danskheden i landsdelen.

Det er vigtigt, at man kan fastholde et højt elevtal i de danske skoler. Men det får først for alvor værdi, hvis man kan få forældrene til at gå ind i det danske arbejde.

Og det kan faktisk lade sig gøre, hvis man gør den nødvendige indsats. Der foregår et stort arbejde, både centralt i Flensborg og ude i de enkelte byer og landsbyer.

Som SSF's formand, Dieter Paul Küssner, siger i beretningen i Sydslesvigsk Årbog 2005:

»Kulturforeningens fundament er og bliver de lokale kredse – distrikterne – hvor medlemsskaren fastholder et socialt og kulturformidlende fællesskab. Det er her, buketten af små og store begivenheder bindes og binder mennesker ind i et dansk fællesskab. Den lokale foredragsaften, cykelturen, sommerudflugten, grillfesten eller venskabsbesøget i Danmark er brikker i en kulturmosaik, der giver sammenhold og sammenhæng i en dansk mindretalstilværelse«.

Arbejdet kan lade sig gøre, fordi

der rundt omkring findes et stort antal mennesker, der brænder for det danske arbejde og dermed holder det i gang.

Men ikke alt er let. Det danske mindretal er ikke på mere end cirka 50.000 mennesker, svarende til byer som Vejle og Horsens. Og mens folk i de to byområder bor tæt sammen, bor de danske sydslesvigere i et område, der er større end Fyn. Det giver problemer, når der er foredrag, koncerter og teaterforestillinger fra Danmark – og dem er der mange af.

De danske sydslesvigere er flinke til at møde op ved disse arrangementer. Men mange gange har tilskuerne svært ved at fylde de store lokaler, der er til rådighed, for eksempel Tyske Hus i Flensborg eller teatret i Slesvig. Men det er vilkår, man må leve med.

Og ved årsmøderne i slutningen af maj eller begyndelsen af juni viser danskheden sin styrke, hvor de over 40 arrangementer, hvoraf enkelte er ganske store, har tusinder af deltagere.

Det største problem for Sydslesvigsk Forening er, at man har en skæv aldersfordeling. Omkring 40 procent af medlemmerne er over 60, og det giver en stor naturlig afgang. Selv med en stor ekstra indsats kan

det være svært at skabe en tilsvarende stor tilgang. Derfor er medlems-tallet i de seneste ti år faldet fra cirka 18.000 til cirka 14.000.

I det sidste par år er det imidlertid lykkedes at vende denne udvikling. Man har gjort det mere tillokkende at være medlem af foreningen ved at give betydelige nedslag i prisen for teaterforestillinger og koncerter. Medlemmerne kan også få Flensborg Avis til nedsat pris, og man har indført et familiekontingent, der betyder, at et par kun behøver betale 225 kroner i kontingent, hvor det før skulle betale 300

kroner, hvis begge var medlemmer.

Samtidig har man ført en kampagne over for de forældre, hvis børn går i dansk børnehave eller skole.

Denne indsats har betydet, at nedgangen i medlemstallet er standset, I 2005 havde man endda en lille fremgang.

Og så må det i øvrigt siges, at der er mange andre foreninger i Sydslesvig, og at alle, der er med i blot én af dem, på den ene eller anden måde er med i det danske arbejde.

*Formanden for Sydslesvigsk Forening,
Dieter Paul Küssner.*

Sydslesvigsk Vælgerforening

Den vigtige repræsentation i Kiel

Sydslesvigsk Forening er den drivende kraft i det kulturelle arbejde i Sydslesvig. Men det politiske arbejde varetages af en anden forening, Sydslesvigsk Vælgerforening, SSW.

Denne opdeling kan virke lidt forvirrende, men den har en historisk forklaring. I de første år efter 2. Verdenskrigs afslutning i 1945 var Slesvig-Holsten besat af England, og englænderne forlangte, at det danske mindretal fik en selvstændig vælgerforening.

SSW har knap 4.000 medlemmer. Det er væsentlig færre end de 14.000 i Sydslesvigsk Forening, men da de tyske partier er svagt organiseret, har SSW flere medlemmer i Slesvig-Holsten end både De Frie Demokrater og De Grønne og er dermed den tredjestørste partiorganisation.

SSW's vigtigste opgave er at få valgt danske repræsentanter til Slesvig-Holstens landdag i Kiel, og det har man kunnet ved hvert eneste valg bortset fra valget i 1954, hvor man ikke fik så mange stemmer, at man kunne komme op på 5 procent af stemmerne i hele Slesvig-Holsten.

I alle tyske delstater – og altså også i Slesvig-Holsten – havde og

har man den regel, at et parti skal have 5 procent af stemmerne for at få folk valgt. Og regeringen i Slesvig-Holsten sagde nej til at fritage det danske mindretal fra denne regel.

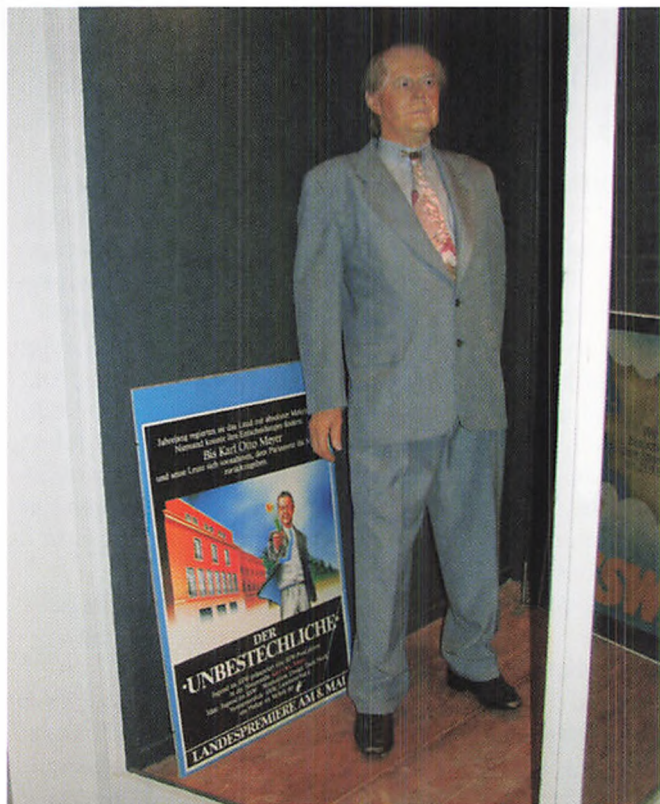
Da Sydslesvig har mindre end en femtedel af vælgerne i Slesvig-Holsten, og mindretallet kun opstillede her, var kravet umuligt at opfylde. Heldigvis lykkedes det kort efter at få afskaffet 5 procent reglen gennem Bonn-København erklæringerne, som omtales på side 53.

Ved valget i 1958 kom SSW da også igen ind i landdagen med to mandater.

I de følgende år faldt SSW's stemmetal imidlertid, og fra 1962 havde man kun ét mandat. Selv dette enlige mandat kom efterhånden i fare, og ved valget i 1971 fik man kun 19.720 stemmer. At man overhovedet opnåede valg, skyldtes formentlig samarbejdet med Foreningen af Nationale Frisere, som omtales på side 63. En aftale mellem foreningen og SSW betød nemlig, at friserne i forbindelse med SSW's oprettelse gav afkald på at danne et eget parti.

Hvad Karl Otto Meyer betød

Valget i 1971 blev imidlertid et vendepunkt, og det skyldtes i høj grad

På en af Slesvig-Holsten støttet særudstilling om det danske mindretal kan man på museet i Danevirke ved Slesvig se denne voksfigur af Karl Otto Meyer. Plakaten er fra det valg, der gav ham og SSW det politiske gennembrud.

Karl Otto Meyer, som i de følgende 27 år repræsenterede SSW, efter at den hidtidige repræsentant, friseren Berthold Bahnsen, pludselig døde.

Karl Otto Meyer nøjedes ikke med at tale mindretallets og friserens sag, men førte en aktiv politik med hensyn til blandt andet miljøspørgsmål, Vesttysklands åbning mod øst og udviklingen i Slesvig-Holsten.

Denne politik kunne godt betragtes som farlig, for medlemmerne af

det danske mindretal har jo forskellige politiske holdninger. Men efter Meyers mening var en aktiv og profileret politik den eneste udvej, hvis man skulle tiltrække unge og miljøbevidste vælgere.

Karl Otto Meyers politik gav resultat, men ved ganske mange valg var hans mandat på vippen. Ved et enkelt valg meddeltes det således hele to gange, at det danske mindretal ikke ville blive repræsenteret,

inden det endelige valgresultat forelå – og gav ham det sidste mandat.

Gennembruddet kom i 1988, hvor det tyske magasin *Der Spiegel* afslørede, at CDU's leder i Slesvig-Holsten, Uwe Barschel, havde ført en uhæderlig valgkamp mod socialdemokraten Björn Engholm. Det førte til, at Barschel først trak sig tilbage og siden begik selvmord. Og dermed havde CDU vanskeligheder. Partiet rådede nemlig kun over 37 mandater sammen med De Frie Demokrater, mens Socialdemokraterne havde 36. Og valgloven foreskrev, at en ny ministerpræsident for Slesvig-Holsten skulle have et flertal af landdagens mandater, altså 38.

Dette tal kunne kun nås, hvis Karl Otto Meyer støttede CDU, og det nægtede han at gøre. Han mente, at der på baggrund af de skete begivenheder skulle holdes et nyt valg, og det kom da også.

Karl Otto Meyer havde optrådt på en måde, som vakte respekt i mange kredse, og han fik en fremgang på 3.000 stemmer til 26.643 ved valget, der i øvrigt førte til, at Björn Engholm blev ministerpræsident.

Det flotte valgresultat skyldtes ikke alene danske stemmer. Også mange tysksindede måtte have stemt på SSW og på Karl Otto Meyer, fordi de følte sig tiltalt af hans optræden.

Ved de følgende to valg gik SSW yderligere frem, og i 1996 fik man med 38.000 stemmer hele to mandater.

De nye folk

På dette tidspunkt havde Karl Otto Meyer trukket sig tilbage, og han blev afløst af Anke Spoorendonk, der trods sit hollandske navn – som hun har giftet sig til – stammer fra Bustrup ved Slesvig. Sammen med hende valgtes Peter Gerckens, som dog kun sad i en enkelt valgperiode.

Anke Spoorendonk fulgte i alt væsentligt den linje, som Karl Otto Meyer havde lagt, og den gav resultater ikke blot i Sydslesvig, men også i Holsten.

Forud for valget i 2000 havde et flertal i landdagen nemlig vedtaget, at et parti ikke som hidtil kun kunne få stemmer fra de valgkredse, hvor det stillede op, men at det kunne få stemmer fra hele Slesvig-Holsten.

SSW var imod denne beslutning og førte da heller ikke valgkamp uden for Sydslesvig. Alligevel fik man et overvældende antal stemmer i Holsten og kunne med ialt 60.000 stemmer besætte hele tre pladser i landdagen i Kiel. Udover Anke Spoorendonk valgtes friseren Lars Harms og Silke Hinrichsen fra Flensborg.

Dette høje stemmetal kunne dog ikke holdes. Ved valget i 2005 gik det tilbage til 52.000, og SSW fik denne gang kun to mandater. Det må dog tilføjes, at man ville have beholdt de tre mandater, hvis antallet af medlemmer i landdagen ikke var blevet sat ned fra 75 til 69.

Ved valget i 2005 fik SSW endnu en gang afgørende indflydelse, idet den socialdemokratiske ministerpræsident Heide Simonis ville få det nødvendige flertal, hvis SSW ville stemme for, at hun skulle fortsætte på posten som leder af en socialdemokratisk mindretalsregering.

SSW sagde ja til at støtte Heide Simonis, fordi socialdemokraterne i højere grad end det konservative CDU førte en politik, der imødekom det danske mindretals valgprogram. Man indgik derefter en fordelagtig aftale om, hvad samarbejdet skulle føre til.

Aftalen blev imidlertid ikke til noget. For afstemningen i landdagen var hemmelig, og et af de socialdemokratiske medlemmer undlod at stemme på sin partifælle. Det var herefter umuligt at danne en mindretalsregering – noget, der i øvrigt er nærmest ukendt i tysk politik. Socialdemokratiet gik derfor i regerings-samarbejde med CDU med CDU's Peter Harry Carstensen som ministerpræsident.

Kampen for Sydslesvig

Slesvig-Holstens landdag svarer i princippet til Folketinget, men den arbejder ganske anderledes. Hvor man i Folketinget mødes stort set fire dage om ugen i det meste af året, har landdagen kun møder tre dage om måneden.

Til gengæld holder man ikke som Folketinget udvalgsmøder sammen

med møderne i selve tinget. Da møderne er offentlige, er de en vigtig platform for SSW's arbejde.

De to danske medlemmer dækker for tiden hver tre af udvalgene. Anke Spoorendonk sidder i finansudvalget, udvalget for undervisning og kultur samt indenrigspolitik og ret. Lars Harms sidder i udvalgene for erhverv, landbrug og miljø samt social politik. Begge sidder desuden i Europaudvalget.

I landdagen kan de danske medlemmer slå et slag for mindretallets og frisersnes rettigheder, og de har i denne forbindelse stor glæde af Europarådets rammekonvention om beskyttelse af nationale mindretal, som omtales på side 73.

Men de regionale spørgsmål spiller en stigende rolle. Sydslesvig er et af de fattigste områder i Tyskland, og arbejdsløsheden ligger nogle steder på højde med den, der findes i det tidligere Østtyskland. Det står i grell modsætning til situationen i Sønderjylland – umiddelbart nord for den dansk-tyske grænse.

Derfor går SSW ind for, at man gør meget ud af det grænseoverskridende samarbejde mellem Sydslesvig og Sønderjylland, som man håber kan blive til gavn for begge parter.

Man går også ind for, at der sker en udbygning af havnen i Husum for herved at gøre denne by til et centrum for vindmøller på havet i Nord-søen. Tyskland går stærkt ind for at

På plakaten ser man de to ledende sydslesvigske politikere Anke Spoorendonk og Lars Harms.

udbygge dækningen med vindmøller, og da det i de fleste egne af Tyskland kun blæser meget lidt, er det nødvendigt at gå ud i Nordsøen og Østersøen.

Da tankerne om havnen i Husum kom frem i 2001, var den daværende socialdemokratiske regering da også positiv over for den. Men efter regeringsskiftet i 2005 er SSW ene om at kæmpe for Husum. CDU er nemlig modstander af tanken, og da Socialdemokratiet er i regeringssamarbejde med CDU, har partiet måttet lade sagen ligge.

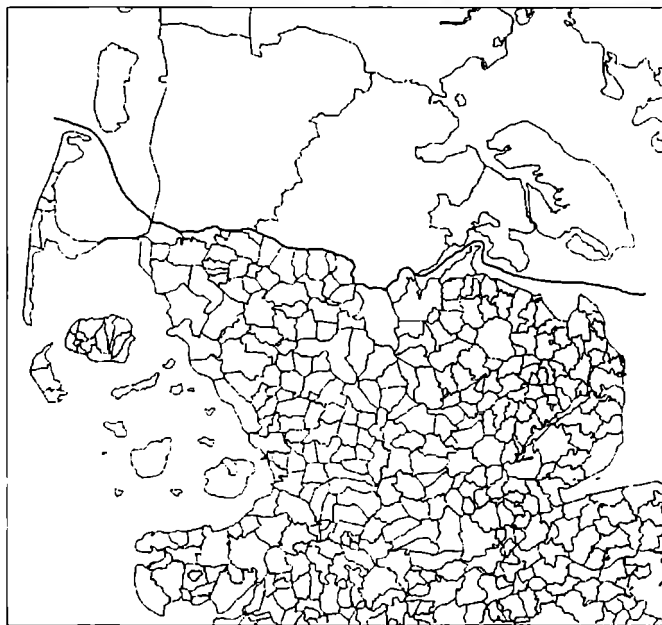
Et tredje vigtigt programpunkt er udbygningen af Flensburg Universitet, som i dag først og fremmest er et uddannelsessted for lærere, men bør kunne spille en vigtig rolle på andre områder. Dels kulturformidling og sprog, dels erhvervsrettede studier i samarbejde med Syddansk Universitet, der har en afdeling i Sønderborg.

SSW går også imod en planlagt kommunalreform, der vil føre til, at Slesvig-Holsten opdeles i fem regioner, og at Egernfælde og Rendsborg knyttes til Kiel og Neumünster i Holsten og dermed fjernes fra det øvrige Sydslesvig.

Man går også imod tankerne om at slutte Slesvig-Holsten sammen med Hamborg i en såkaldt »Nordstat«. Man frygter, at oprettelsen af en sådan større delstat i endnu højere grad end i dag vil gøre Sydslesvig til et udkantområde.

De kommunale valg

Sydslesvigsk vælgerforening klarer sig også godt ved de kommunale valg, hvor man flere steder kan se, at de danske lister får stemmer fra folk, der ikke er medlemmer af det danske mindretal. Det gælder således Flensburg, hvor man ved valget i 2003 fik 24 procent af stemmerne og 11 ud af 43 mandater.

Kortet viser, hvor utrolig små de fleste kommuner i Slesvig-Holsten er. Det står i skarp modsætning til forholdene i Danmark, hvor man har gjort de i forvejen store kommuner endnu større.

Også i andre byer klarer man sig godt. I Slesvig fik man således valgt fem byrådsmedlemmer ud af 33, i Egernførde to ud af 28, i Husum to ud af 23 og i den nordlige Flensborg-forstad Harreslev syv ud af 23.

Ved kredsagsvalget i Slesvig-Flensborg Amt fik man i øvrigt 12 procent af stemmerne og i Nordfrisland 7,8 procent. Svagest stod Rendsborg-Egernførde med 4,8 procent af stemmerne.

I flere kommuner har man samtidig fået valgt dansksindede borgmestre. Da de fleste kommuner som nævnt er forholdsvis små og har begrænsede opgaver, svarer det nær-

mest til de sognerådsformænd, vi havde i Danmark før 1970. De danske borgmestre er derfor ikke valgt, fordi de er danske, men fordi man har tilid til dem.

Et typisk eksempel på en sådan borgmester er Andreas Lorenzen fra Havetoftlojt mellem Flensborg og Slesvig. Han er valgt på en borgerliste, men en dansk vimpel vajer uden for hans hus og borgmesterkontor, så ingen kan være i tvivl om hans sindelag.

Havetoftlojt har kun cirka 1000 indbyggere, men Lorenzen havde i sine første fire år den ekstra opgave at være borgmester i Sattrup kom-

munefællesskab, der omfattede kommuner med ialt 5.500 indbyggere.

Derudover sad han i hele 25 år – fra 1978 til 2003 – i Slesvig-Flensborg amtsråd for SSW. I de sidste 13 år var han gruppeformand, og han sad

samtidig i magistraten for det sociale område, der i Slesvig-Holsten varetages af amterne.

Lorenzen har endelig siden 1997 siddet i regionalrådet Sønderjylland-Slesvig, der omtales på side 56

Andreas Lorenzen sammen med sin hustru. Som så mange andre sydslesvigske ægtepar er de blandede, idet han er fra Sydslesvig og hun er fra Fyn.

Den danske avis i Flensborg

Var største avis uden for København

Flensborg Avis er udkommet siden 1869, og den havde sin store tid fra 1882 til 1920, hvor den var langt den mest læste avis i Sønderjylland og Sydslesvig.

Det skyldtes redaktør Jens Jessen, der oprindeligt var lærer, men i 1881 måtte opgive sin gerning, da den preussiske regering lukkede den private danske realskole i Haderslev, som han skulle være leder af.

Det kom preusserne til at fortryde, for det betød, at Jessen blev redaktør af Flensborg Avis og på få år forøgede dens oplag fra 800 til over 9.000 og dermed gjorde den til den største danske avis uden for København.

Jessen var en dygtig redaktør, som forstod at give ansvar videre til sine medarbejdere. Det var også nødvendigt, for de tyske myndigheder fik gang på gang ført ham for domstolene, der villigt gav ham det ene fængselsophold efter det andet. Alt i alt sad han næsten fire år i fængsel.

Men Jessen lod sig ikke kue. I taler og ledere hudflettede han de preussiske overgreb og gjorde, hvad han kunne for at holde modet oppe

hos sine sønderjyske landsmænd, der havde været under preussisk herredømme siden 1864. Hans evne som skribent kan sammenlignes med Viggo Hørups – den mand, der grundlagde Politiken.

Jessen kunne også være underfundig. I en tale i Broager i 1902 sammenlignede han således sønderjysk og tysk landbrug og gjorde opmærksom på, at der var flere heste og køer i Sønderjylland end i Tyskland, og at det kun til dels blev opvejet af, at tyskerne havde flere får og geder. Derpå tilføjede han: »Uden tvivl er der nede i Tyskland også langt flere æsler!«

Den bemærkning har tilhørerne i Broager nok moret sig over.

Mistede stort opland

De mange fængselsophold havde tæret på Jessens helbred, og han døde i 1906 og kom således ikke til at opleve, at Sønderjylland blev genforenet med Danmark. Det ville dog nok have skabt problemer, hvis han havde levet så længe. For Jens Jessen var en bitter modstander af den politik, som H.P. Hanssen gik ind for, og han ville modsætte sig, at Flensborg blev holdt uden for den zone, der kunne stemme sig til Danmark.

Netop det forhold, at Sønderjylland blev dansk, skabte i øvrigt store vanskeligheder for Flensborg Avis. For nu begyndte aviserne i Kolding og Esbjerg at interessere sig for Sønderjylland. I Kolding oprettede Berlingske Tidende i 1929 avisen Jyske Tidende, der fik redaktioner over hele Sønderjylland og dermed blev en alvorlig konkurrent for aviserne i Haderslev og Aabenraa samt naturligvis Flensborg Avis. Samtidig indledte Vestkysten i Esbjerg en kampagne, der gav avisen mange abonnenter i den vestlige

del af Sønderjylland, hvor Flensborg Avis tidligere havde haft mange læsere.

I dag kommer Flensborg Avis først og fremmest til de dansk-sindede i Sydslesvig, og det sætter naturlige grænser for bladets oplag.

Redaktør Bjarne Lønborg forklarer sine idéer for avisens aktionærer.

Det har i dag cirka 5.600 abonnenter, hvoraf de 3.600 bor i Sydslesvig, mens resten bor i Danmark.

En del af disse aviser sælges i området umiddelbart nord for grænsen, hvor Flensborg Avis har haft glæde af, at Jydske Tidende og Vestkysten i 1991 blev sluttet sammen under navnet Jydske Vestkysten og dermed fik et mindre lokalt præg end før for folk i det sydlige Sønderjylland.

Resten går især til folk, der interesserer sig for Sydslesvig og deltager i Grænseforeningens arbejde. Man har således forholdsvis mange abonnenter i Nordsjælland.

Men 5.600 abonnenter er naturligvis for lidt til i sig selv at bære en avis. Derfor kan avisen kun udgives med et tilskud fra Danmark.

Flensborg Avis er et helt afgørende bindeled for de danske i Sydslesvig. Og da hvert af de 3.600 eksemplarer, der går til Sydslesvig, ifølge undersøgelser har 3,9 læsere, når bladet i praksis ud til alle, der aktivt deltager i den danske bevægelse. Og mens stort set alle andre aviser har oplevet en nedgang i deres oplag, har Flensborg Avis haft en svag stigning.

Avisen adskiller sig fra alle andre danske aviser ved at udkomme med et antal sider på tysk af hensyn til de abonnenter, der har svært ved at forstå dansk. Der er i alt 30 journalister, hvoraf de fire alene arbejder med det

tyske stof. Derudover har man tre journalister, der skriver både på dansk og tysk og dermed kan bidrage til både de danske og de tyske sider.

De færreste kan skrive korrekt på to sprog, men Flensborg Avis satser på at få flest mulige dobbeltsprogede medarbejdere og også medarbejdere, der har både dansk og tysk indgangsvinkel.

Derfor har en del af journalisterne fået en væsentlig del af deres uddannelse på selve avisen – med en supplerende teoretisk uddannelse i Danmark.

Det er med til at give avisen et solidt sydslesvigsk og grænseoverskridende præg.

Avisen har i øvrigt et moderne bogtrykkeri, der giver et betydeligt overskud og dermed skaffer avisen en højere grad af økonomisk frihed, end den ville have, hvis den alene var afhængig af abonnenterne og det danske tilskud.

Til højre ser man en sal fra det veludstyrede centralbibliotek i Flensborg.

De danske biblioteker

Imponerende højt udlån

Biblioteker er i Danmark en selvfølgelig ting, og de danske i Sydslesvig har da også et udbygget biblioteksvæsen. Der er et stort centralbibliotek i Flensborg og selvstændige filialer i Slesvig og Husum, mens Egernførde og Bredstedt har fælles folke- og skolebibliotek. Resten af Sydslesvig dækkes af bogbusser.

Men Tyskland har ikke som i Danmark en særlig lov om biblioteker. Derfor får de danske biblioteker 85 procent af deres penge fra Dan-

mark, mens der kun er begrænsede tyske tilskud.

Udlånet er på lidt over 600.000 bind om året, og det er i virkeligheden ganske flot. For hovedparten af bøgerne er på dansk, og da et stort antal danske sydslesvigere har dansk som sprog nummer to, vil det på en måde svare til, om danskere skulle læse bøger på engelsk eller tysk.

Man har også bøger på tysk, men det er fortrinsvis bøger, der beskæftiger sig med lokale forhold samt

med tysk historie og tysk geografi. Hvis en låner kommer og beder om tysk skønlitteratur, henviser man ham eller hende til et af de tyske biblioteker.

Biblioteksvæsenet er organiseret som en forening, og i bestyrelsen er alle danske hovedorganisationer repræsenteret.

Ud over at låne bøger ud sørger bibliotekerne for aftenundervisning i dansk, noget der især i de senere år er kommet til at spille en vigtig rolle. Flere og flere sydslesvigere uden for mindretallet er interesserede i at lære dansk. Det gælder ikke blot forældrene til børn i de danske børneha-

ver og skoler. Det gælder også for eksempel forretningsfolk, politibetjente, advokater, læger og tandlæger. Hertil kommer folk, som enten tager på besøg i Danmark eller måske søger arbejde dér.

Centralbiblioteket i Flensborg har ikke blot en stor bogsamling. Det har også et stort arkiv, hvor der findes en mængde materiale, der kan belyse Sydslesvigs brogede historie. Man har blandt andet fotografier fra 2. verdenskrig, som mange unge sydslesvigere deltog i.

Centralbiblioteket i Flensborg.

Det danske sundhedsvæsen

Da der virkelig var nød

De danske i Sydslesvig har også deres eget sundhedsvæsen, og det kan umiddelbart virke mærkeligt. I Danmark er vi jo vant til, at sundhedsvæsenet er en opgave for det offentlige. Hvorfor er det ikke sådan for de danske i Sydslesvig?

Det har til dels en historisk forklaring.

I tiden efter 1945 var der stor nød i Sydslesvig, og den på side 51 omtalte strøm af flygtninge betød, at alle offentlige institutioner var overbelastede. Da der samtidig var en stærk tilstrømning til det danske mindretal, oprettede to danske læger, brødrene Vermehren, et sygehus med et ambulatorium i Flensborg. Foruden en medicinsk sengeafdeling med plads til 70 voksne var der også en børneafdeling med 48 senge, en tandklinik og en tuberkulosestation med 44 senge. Desuden havde man en røntgenvogn, som kørte rundt i hele Sydslesvig. Fra hospitalet udgik der efterhånden flere aktiviteter som f. eks. sundhedspleje, skolesundhedstjeneste og hjemmepleje m.v.

Sundhedstjenesten arbejdede i øvrigt sammen med Dansk Røde Kors – et samarbejde, der varede fra 1945 til 1960.

I 1954 var nøden i det tyske samfund efterhånden ophørt, og hospitalsafdelingerne blev lukket. Det blev imidlertid vedtaget, at man skulle fortsætte med at drive skole, læge- og skoletandlægearbejde, og at man desuden skulle fastholde skolesundhedsplejersker og spædbørnssundhedsplejersker. Også sygeplejen og tuberkulosekontrollen blev opretholdt – alt med den fornødne støtte fra den danske stat. Det skyldtes ikke kun ønsket om, at det danske mindretal skal betjenes af dansk sundhedspersonale. Det skyldtes også, at det tyske sundheds- og socialvæsen er indrettet på en helt anden måde end det danske. Det gælder især efter de danske reformer i 1970'erne.

I Danmark betales sygehuse og læger 100 procent af det offentlige, og det samme gør tandpleje for skoleelever. Den sociale bistand hører også ind under det offentlige, og kommunerne træffer afgørelserne om, hvor stor hjælpen skal være.

I Tyskland betales disse ordninger af sygekasser og forsikringsordninger, som alle lønmodtagere betaler til gennem et fradrag i deres løn.

Sundhedsplejen rådgiver kvinder, der skal have børn, og følger børnene i den første tid efter fødslen

– som sundhedsplejerskerne gør i Danmark. Der er desuden skolelægekonsultationer med faste træffetider på skoler og i børnehaver.

Skolesygeplejerskerne arbejder snævert sammen med skoler, børnehaver og fritidshjem samt idrætsforeninger omkring børn med livsstils sygdomme. Desuden er der mulighed for at sende børn på rekreation på Kystsanktoriet i Hjerting nord for Esbjerg. Man kan også tilbyde et ophold til børn, der har problemer med deres ernæring.

De ældre kan få forebyggende hjemmebesøg og hjemmesygepleje, og man råder både over et plejehjem og ældreboliger til dem, der ikke længere kan klare sig i deres eget hjem. Man sørger også for fodpleje til de ældre.

Den sociale rådgivning

Den sociale rådgivning er et kapitel for sig.

De to socialrådgivere kan ikke som socialrådgivere i Danmark træffe beslutninger om den hjælp, der kan gives. Men de kan vejlede folk om den hjælp, der kan ydes af myndigheder og forsikringsselskaber, og de kan forberede deres sager over for disse myndigheder og selskaber.

På den måde kan medlemmerne af det danske mindretal måske få en bedre hjælp end de andre, der bor i Sydslesvig.

Socialrådgiverne lægger stor

vægt på at overholde de gældende regler og ikke kræve mere for deres klienter, end lovgivningen og den almindelige praksis tillader. Derfor har de tyske myndigheder og forsikringsselskaber også tillid til deres fremlæggelse af sagerne.

I det hele taget lægger medarbejderne i sundhedstjenesten stor vægt på kontakten med tyske kolleger, som de kan udveksle erfaringer med.

I alt er der ansat over 100 i det danske sundhedsvæsen, og især hjemmesygeplejerskerne og medarbejderne i skole- og spædbørnssundhedstjenesten betragter med rette deres indsats som en væsentlig del af det danske arbejde. De kan da også alle tale dansk, og over halvdelen af dem er indfødte sydslesvigere.

Den danske kirke

Kun dansk gudstjeneste i Helligåndskirken

Da Reformationen blev gennemført i Danmark i 1536, blev det fastslået, at gudstjenesterne syd for en linje, der svarede til den nuværende dansk-tyske grænse, skulle holdes på tysk. Det blev gennemført, selvom næsten hele landbefolkningen i Sydslesvig på den tid talte sønderjysk.

I én kirke blev dansk dog fastholdt som kirkesprog. Det var Helligåndskirken i Flensborg, hvori der fra 1588 blev holdt danske gudstjenester. Det blev fastholdt selv under den preussiske besættelse efter 1864. Myndighederne ønskede at standse de danske gudstjenester, men det blev forhindret af tyske kirkefolk. De gjorde opmærksom på, at det blot ville betyde, at de danske kirkegængere ville holde op med at gå i kirke, og det vigtigste måtte dog være, at de hørte Guds ord.

I over tre hundrede år havde de danske kirkegængere ingen mulighed for at bestemme over kirken, men i 1926 blev der indgået en lejekontrakt, og i 1997 vedtog den lutherske kirkeledelse i Kiel, at man skulle lade kirkerne nord for Elben – Den Nordelbiske Kirke – forære Helligåndskirken til Dansk Kirke i Sydslesvig. Den anselige kirke

betrages som de danske sydslesvigers »domkirke«, men den stedlige leder er dog kun provst.

Biskoppen for de danske i Sydslesvig er for tiden biskoppen i Aalborg. Når det ikke er den mere nærliggende biskop i Haderslev, skyldes det, at de sydslesvigske menigheder hører under Danske Sømands- og Udlandskirker, og biskoppen i Aalborg er sammen med biskoppen i København biskop for disse kirker.

Ud over Helligåndskirken råder man over 15 andre kirkebygninger samt en række kirkesale i danske skoler og forsamlingshuse. Siden 1969 har en ny kirkelov givet de danske menigheder lov til at bruge de tyske kirkebygninger. Det kan især komme på tale, hvis der foregår konfirmation, og den danske kirke eller kirkesal skønnes at være for lille.

I alt holdes der gudstjenester 70 forskellige steder af de 24 præster.

Ud over bidragene fra de knap 7.000 medlemmer af kirken modtager man penge fra den danske stat, og Den Nordelbiske Kirke yder et tilskud, der svarer til lønnen for fire præster. Det svarer til situationen i Sønderjylland, hvor den danske folkekirke betaler lønnen for fire præster fra det tyske mindretal.

Støtten udefra

Det danske mindretal i Sydslesvig modtager hvert år lidt over 400 millioner kroner i tilskud fra Danmark. Brugen af pengene kontrolleres af et udvalg, der består af seks medlemmer af Folketinget, og som for tiden har venstremanden Kim Andersen som formand.

Dette seksmandsudvalg har nær kontakt med de sydslesvigske foreninger og er samtidig garant for, at der er politisk vilje til at fortsætte bevillingen. Udvalget har også givet tilsagn om, at der ikke vil blive skåret direkte i den. Det har dog ikke kunnet gennemføre, at tilskuddet reguleres fuldt ud i forhold til priser og lønninger. Derfor sker der en langsom udhuling af tilskuddet, som giver betydelige problemer for mindretallet.

Pengene dækker lidt over halvdelen af mindretallets udgifter, mens resten dækkes af tilskud fra Slesvig-Holsten. Det tyske tilskud til de danske skoler ydes efter elevtal, og beløbet beregnes på grundlag af, hvad eleverne i de tyske skoler koster i gennemsnit. Siden 1997 har tilskuddet dog været lidt lavere, end det burde have været, men der er givet tilsagn om, at det vil blive hævet til 100 procent i 2008.

Når beløbet alligevel kun dækker

halvdelen af udgifterne, skyldes det først og fremmest, at de danske skoler er dyrere at drive end de tyske. Hvis man ser bort fra de større byer, har skolerne som hovedregel så lave elevtal, at de ud fra en økonomisk betragtning burde lukkes. Det kan man blot ikke gøre, fordi mange elever herved vil få alt for langt til skole, ligesom man vil miste skolerne som kulturelt samlingspunkt i det lokale samfund.

Derfor er tilskuddet fra Danmark absolut nødvendigt. En fjernelse af tilskuddet vil ganske vist ikke betyde mindretallets endeligt, men det vil føre til en drastisk forringelse af kvaliteten i arbejdet, og det vil være nødvendigt at lukke en række skoler.

Slesvig-Holsten er et af de fattigste områder i Tyskland og er presset økonomisk. Af denne grund har der været en tendens til, at de tyske tilskud til det danske arbejde er skåret ned – ikke af ond vilje, men fordi alle andre udgifter også skæres ned.

Derfor er det vigtigt, at også andre end den danske stat og Slesvig-Holsten støtter mindretallet.

Tilskuddene fra A.P. Møllers fond

Den største bidragsyder er uden tvivl A.P. Møllers fond, hvis officielle

navn er A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til Almene Formål. Fonden har som nævnt betalt det nye gymnasium i Slesvig og har også ydet økonomisk støtte til andre institutioner. Når Dansk Sundhedstjeneste således har kunnet flytte ind i en ny og velindrettet kontorbygning i Flensborg, skyldes det først og fremmest tilskud fra fonden.

Også Grænseforeningen yder væsentlige bidrag til Sydslesvig. Foreningen, der blandt andet ind-

samlar midler ved Det Sønderjyske Lotteri, ved salg af Dybbølmærket den 18. april og testamente-gaver, råder naturligvis ikke over nær så mange penge som A.P. Møller fonden, men den kan dog hvert år støtte det sydslesvigske arbejde med over en million kroner.

Hertil kommer, at foreningen udfører et stort oplysningsarbejde

Sydslesvigske børn på vej til ferieophold i Danmark..

om det danske mindretal og yder en indsats for at bringe sydslesvigere sammen med folk fra Danmark og derved skabe personlige kontakter over grænsen.

Et af foreningens seneste projekter sker i samarbejde med Duborg-Skolen og går ud på, at 25 af skolens ældre elever i grupper på to eller tre skal rejse rundt til danske gymnasier og fortælle om deres situation som danskere i den nordligste del af Tyskland.

En tredje bidragyder er Slesvig-ligaen, der dog først og fremmest har spillet en historisk rolle ved at støtte institutioner i Sydslesvigs sydligste del. I mange år havde den danske regering nemlig den opfattelse, at man ikke måtte støtte arbejde,

der lå syd for Slien og Danevirke.

Denne tanke begrundedes med, at området syd for Sli-Danevirke-linjen omkring år 1200 blev beboet af tyske kolonister, og at det derfor ikke var gammelt dansk land.

De tyske kolonister besatte dog ikke hele området, hvad man kan se af, at mange landsbyer i området stadig har rent danske navne som Gammelby, Sønderby, Brodersby og Flekkeby. Modstanden mod at gå syd for Sli-Danevirke blev da også efterhånden opgivet.

Skolen i Egernførde nåede imidlertid at blive opført med støtte fra Slesvig-ligaen og senere A.P. Møller fonden.

Børnene er glade for at komme på rejse..

Den dystre historie

Danmark ville ikke lade folk selv bestemme

I dag er forholdet mellem danskere og tyskere i grænselandet så fint, at det næsten er for godt til at være sandt. Tyskere og danskere hjælper hinanden med praktiske problemer, og de færreste har ondt af, at andre har en anden national indstilling.

Men sådan har det ikke altid været. Striden mellem dansk og tysk har været præget af blodige opgør og hård undertrykkelse, og den slags glemmes ikke så hurtigt.

Striden opstod i begyndelsen af 1800-tallet, hvor Danmark nok havde herredømmet over både Sønderjylland, Sydslesvig og Holsten, men hvor indbyggerne i både Holsten og det meste af det nuværende Sydslesvig følte sig som tyskere.

Det førte til den nationale bevægelse, som kaldes slesvig-holstenismen.

I 1848 krævede slesvig-holstenerne, at de skulle have deres egen stat, som kun skulle have konge og militær fælles med Danmark. De forlangte dog ikke at få de områder, hvor folk følte sig som danskere. Tværtimod foreslog de, at man trak grænsen ved en folkeafstemning, hvor folk sogn for sogn kunne bestemme, hvor de ville høre til.

Danmark ville have handlet klogt ved at følge dette demokratiske forslag. Men vi i Danmark holdt stædigt fast ved, at hele Slesvig skulle høre til Danmark. Danmark skulle først slutte ved den gamle grænseflod, Ejderen.

Det fik slesvig-holstenerne til at gøre oprør i marts 1848 – umiddelbart efter at Enevælden var blevet afskaffet i Danmark.

Det førte til den krig, der blev kaldt Treårskrigen, fordi den varede fra 1848 til 1850.

Danskerne besejrede hurtigt de slesvig-holstenske oprørere. Men de fik hjælp fra den preussiske konge og frivillige fra hele Tyskland, og Danmark klarede sig kun, fordi vi fik støtte fra den russiske kejser, som tvang den preussiske konge til at standse oprøret.

I den følgende krig i 1864 stod vi imidlertid alene og havde ikke alene Preussen, men også Østrig som modstandere. Og da preussiske soldater den 18. april erobrede skanserne ved Dybbøl, var det klart for alle andre end danskerne, at Danmark ikke kunne få hele Slesvig.

På en konference mellem de europæiske magter i London fik Danmark tilbud om en grænse, der lå længere mod syd end den, vi har i dag. Men vi sagde nej til alt og sprængte dermed

konferencen. Kort efter måtte vi give op og indgå fred med Preussen og Østrig. Freden betød, at vi ikke alene mistede det sydlige Slesvig, men også de dele af Slesvig, hvor de fleste følte sig som danskere – herunder Flensborg og de omliggende sogne.

Fortyskningen af Sønderjylland
Herefter fulgte mere end 50 års tysk besættelse, hvor de dansksindede sønderjyder blev mere og mere undertrykt. Det fik hele 40 procent af sønderjyderne til at udvandre til USA, hvor andelen af udvandrere i det øvrige Danmark kun var 15 pro-

„Hebermuth thut selten gut!“

Beseitigung des Idstedter Löwen durch schleswig-holsteinische Patrioten
am 28. Februar 1864.

cent. Da andre sønderjyder desuden udvandrede til Danmark, blev Sønderjylland mere og mere fortystet.

En væsentlig grund til udvandringen var, at de unge mænd frygtede, at de skulle komme til at kæmpe på den forkerte side i en krig mod Danmark. Derfor udvandrede de, inden de blev 16 og skulle på session.

Denne udvikling var naturligvis en katastrofe for danskheden i Sønderjylland, og den ophørte først, da de unge mænd i slutningen af 1870'erne gik med til at aflægge faneed til den tyske kejser og gå i tysk uniform.

En af de første, der traf denne beslutning, var H.P. Hanssen fra gården Nørremølle i Sundeved. Han var den yngste af to sønner, og hans broder var allerede udvandret til Danmark. Hvis han også udvandrede, vidste han, at gården ville komme på tyske hænder, når hans forældre døde. Samtidig erkendte han, at de unge sønderjyder måtte blive i landsdelen, hvis den fortsat skulle være dansk. Derfor gik han på tysk session og opfordrede alle andre til at gøre det samme.

H.P. Hanssen kom i øvrigt til at spille en afgørende rolle i sønderjy-

dernes kamp mod tyskerne, idet han allerede som 26-årig blev sekretær for den sønderjyske vælgerforening, som han selv havde været med til at stifte i 1888. Han blev også redaktør og ejer af dagbladet Hejmdal i Aabenraa, hvori han i de følgende år fremførte sine tanker.

På det tidspunkt havde udvandringen imidlertid sat sine spor. Allerede i 1870'erne gik Flensborg og de omliggende sogne tabt for Danmark. Men også i det øvrige Sønderjylland gik danskheden tilbage. Ved

Efter sejren ved Isted anbragte danskerne en løve på Flensborg kirkegård som minde om sejren. Den blev, som det ses af tegningen, til venstre væltet og bortført af tyskerne i 1864. Til højre ses det tyske minde om slaget ud for Isted Kirke.

rigsdagsvalget i 1912 fik tyske partier 30 procent af stemmerne i det, der i dag er Sønderjylland. Og helt op til et område nord for Løgumkloster var der flertal af tyske stemmer.

Danmark bestemte, hvor grænsen skulle gå

1. verdenskrig ændrede imidlertid situationen. Tyskland tabte, og i fredstraktaten i Versailles blev det fastslået, at vælgerne i Sønderjylland ved en folkeafstemning skulle afgøre, hvor grænsen skulle gå. I en nordlig zone skulle der stemmes under ét. I en sydligere zone skulle hvert sogn og hver by stemme hver for sig.

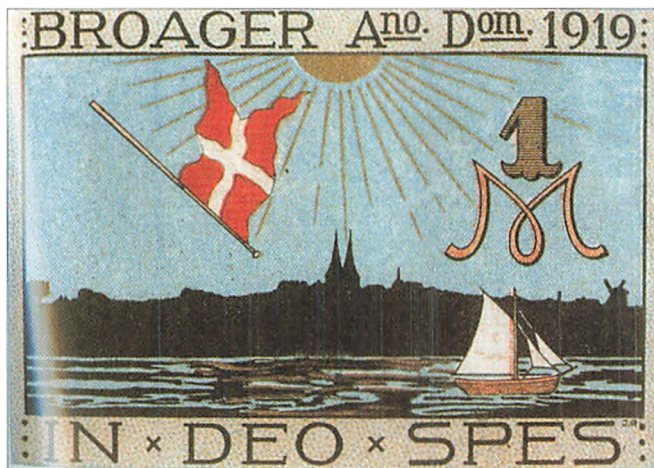
Den danske regering bestemte dermed reelt, hvor stor en del af Sønderjylland, der skulle gå til Danmark, og den valgte i samråd med H.P. Hanssen at lade grænsen gå så langt mod

syd, som det overhovedet var muligt.

Det betød, at Højer, Tønder og Tinglev, der alle havde tysk flertal, ville blive en del af Danmark, men man valgte at lade dette ske – også af rent praktiske grunde. Hvis den dansk-tyske grænse blev trukket uden om disse byer, ville jernbanen mellem Højer og Tinglev komme til at krydse grænsen hele fire gange, og det kunne naturligvis ikke gå.

Det betød også noget, at de tre byer var forholdsvis små, og at man regnede med, at de forholdsvis let kunne »opsuges« i Danmark.

Derimod opgav regeringen og H.P. Hanssen på forhånd at få Flensborg med i den nordlige zone. Ved valget i 1912 stemte kun 8 procent af byens indbyggere på den danske liste, og Flensborgs inddragelse i

Ved krigens slutning ville ingen bruge de tyske penge. Kommunerne trykte derfor selv pengesedler, og de blev en slags valg-plakater. Til venstre ses seddelen fra det danske Broager. til højre den fra det tyske Amrum.

zonen ville i værste fald kunne føre til, at zonen fik tysk flertal.

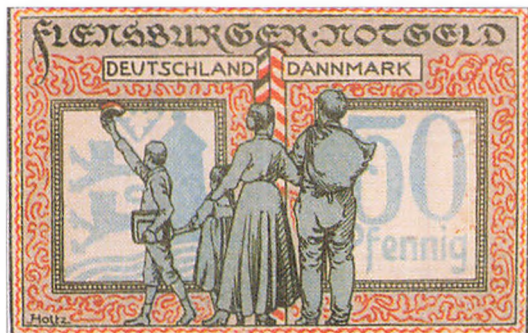
Afstemningen i 1920 gav dog højere danske stemmetal, end man havde kunnet frygte. 75.431 eller 75 procent af de stemmeberettigede stemte dansk – flere end de 70 procent, der havde stemt dansk i 1912. Det skyldtes uden tvivl, at nøden var stor i Tyskland, og at mange tyske vælgere derfor ønskede at komme til Danmark, der som ikke-krigsførende var blevet skånet for krigens ødelæggelser. 25.319 stemte ganske vist for at forblive i Tyskland, men af dem boede kun de 16.000 i Sønderjylland.

Versailles-traktaten tillod nemlig folk, der var født i Sønderjylland, men siden havde forladt landsdelen, at deltage i afstemningen. Cirka 9.000 af de tyske stemmer kom derfor fra folk, der boede i Tyskland, mens 10.000 af de danske stemmer kom fra Danmark.

Ser man bort fra disse »tilrejsende«, stemte cirka 80 procent dansk, mens 20 procent stemte tysk.

Også i området syd for grænsen stemte flere dansk, end man havde forventet. I Flensborg nåede andelen af danske stemmer helt op på 25 procent. Men ikke et eneste sogn

Denne pengeseddel fra Flensborg er mere afdæmpet end den fra Amrum. Men meningen er klar nok. Flensborgerne skal foretrække Tyskland for Danmark.

Forneden ses seddelen fra Haderslev med et citat af digteren Carl Plougs »Læn ge var Nordens herlige stamme«.

havde dansk flertal. Derfor kom grænsen til at ligge, hvor den ligger.

Stemmetallene i zonen, der kun omfattede den nordlige del af det nuværende Sydslesvig, var 12.800 for Danmark mod 51.724 for Tyskland. Af de 12.800 danske stemmer

kom de 11.000 fra folk, der var hjemmehørende i området.

Både nord og syd for grænsen var der altså mindretal. Men de var trods alt små, og de fleste regnede med, at de hurtigt ville forsvinde.

Sådan kom det blot ikke til at gå.

- ATTER - DET - SKILTE -
- BØIER - SIG - SAMMEN -

Det stærke tyske mindretal

Krævede grænsen ændret

Især det tyske mindretal viste sig at være langt stærkere efter 1920, end man havde ventet. Og det blev styrket af, at Tyskland i næsten alle årene mellem 1923 og 1939 klarede sig bedre økonomisk end Danmark.

Ved valg efter valg lå de tyske stemmetal på omkring 10.000 stemmer eller 15 procent af de samlede stemmetal i Sønderjylland, og de tysksindede krævede mere og mere højroret, at grænsen skulle flyttes mod nord, så de sydligste dele af Sønderjylland kom til Tyskland. Kravet blev forstærket, da Hitler og nazisterne kom til magten i 1933.

Heldigvis for Danmark var Hitler ikke interesseret i at få et dårligt forhold til danskerne, som efter den nazistiske raceteori var ariere ligesom tyskerne. Tværtimod indgik han i 1939 en ikke-angrebspagt med Danmark og anerkendte den dansk-tyske grænse.

Det tyske mindretal mistede dog ikke modet. Mange af dem var gløddende nazister, og de hilste med begejstring de tyske soldater, der den 9. april 1940 gik over den dansk-tyske grænse og besatte Danmark.

En stor og ledende del af mindre-

tallet støttede i det hele taget Tyskland under hele besættelsen, og det vakte harme blandt de danske i især Sønderjylland. Man fandt mindretallets begejstring for de tyske besættelsesforkastelig, fordi Danmark i årene efter 1920 havde givet det en enestående god behandling. Man havde således oprettet tyske kommuneskoler, hvor tyske forældre gratis kunne få deres børn undervist af tyske lærere. Der blev givet støtte til tyske privatskoler. Og tyske præster kunne ikke blot prædike frit i de danske kirker. De fik også en del af deres løn betalt af den danske folkekirke.

Hævnen efter 1945

Efter befrielsen kom hævnens, og den gik hårdt ud over det tyske mindretal – også dem, som havde optrådt loyalt over for den danske stat. Frihedskæmperne – som var den eneste bevæbnede magt på dette tidspunkt – kørte rundt og anholdt hele 3.500 fra det tyske mindretal, som derefter blev anbragt i Sønderborg Slot og den tidligere Frøslev-lejr, som nu blev omdøbt til Fårhus-lejren. De 3.000 af dem blev på et noget problematisk grundlag dømt for samarbejde med tyskerne eller for at have kæmpet i den tyske hær. Det betød

ikke kun, at de kom i fængsel, de mistede også deres borgerlige rettigheder.

Samtidig lukkede man de tyske kommuneskoler og privatskoler og udviste de tyske statsborgere, der havde arbejdet som lærere i de tyske skoler. Da man også beslaglagde de tyske skolars bygninger, måtte omkring 75 procent af mindretallets skoleelever en tid gå i danske skoler.

Først i 1946 blev det tilladt mindretallet at åbne private skoler, og de var på forhånd dårligere stillet end de danske skoler, fordi de ikke havde eksamensret. De tyske kommuneskoler blev ikke åbnet igen.

Mindretallet overlevede dog og spiller stadig en rolle i Sønderjylland, selvom det ikke er nær så stort som før. Det omtales på side 69.

Det 97 meter høje Knivsbjerg nord for Aabenraa har siden 1893 været et tysk samlingspunkt. Her rejstes i 1901 dette 45 meter høje tårn, hvor der i nichen stod en stor statue af Bismarck. Den blev dog fjernet i 1919 – kort før afstemningen i den nordlige zone. Tårnet blev sprængt i luften af danske hærværksmænd i 1945.

Billedet er taget fra et postkort.

Ekspllosionen i Sydslesvig

Den voldsomme tilstrømning

Det danske mindretal i Sydslesvig var efter 1920 væsentlig mindre end det tyske mindretal i Sønderjylland, og det fik en langt dårligere behandling. Tyskerne forbød således længe danskerne at oprette skoler og gjorde det også på andre måder svært for dem at udfolde sig.

Men alt ændrede sig efter afslutningen af 2. verdenskrig. Tyskland var ødelagt af luftangreb, og tyskerne var endnu mere udsultede, end de havde været efter 1. verdenskrig. Samtidig strømmede flere hundred tusinde flygtninge ind i Sydslesvig, hvortil de kom med skib eller til fods. De stammede fra Østpreussen og Schlesien og var flygtet for den fremstormende russiske hær. Nu søgte de tilflugt i Sydslesvig, der trods alt var et af de områder i Tyskland, der var mindst præget af krigen.

Krigens følger og presset fra flygtningene førte til en helt utrolig vækst i det danske mindretal, som i en kort periode fik tilslutning af over halvdelen af Sydslesvigs hjemmehørende befolkning og fik borgmesterposterne i både Flensborg og Slesvig.

Denne stærke tilgang til mindre-

tallet førte i Danmark til en kampagne for, at Sydslesvig igen skulle blive dansk. Der blev samlet over 500.000 underskrifter på dette krav, der også blev støttet af den daværende statsminister, Knud Kristensen, der kom fra partiet Venstre.

Et flertal i Folketinget var dog imod denne politik og erklærede, at grænsen lå fast. De troede ikke på, at der var sket et virkeligt sindelagskifte hos sydslesvigerne og mente, at de først og fremmest ønskede at få bedre økonomiske vilkår og at slippe af med flygtningene.

Flertallet viste sig at have ret. Vesttysklands økonomiske situation blev hurtigt bedre, og de fleste af flygtningene rejste bort til andre og rigere egne af landet. I 1953 sank de danske stemmetal ved valget til Forbundsdagen til 44.000. Dermed var det klart, at en flytning af grænsen ikke ville komme på tale. Det danske mindretal måtte indstille sig på en fremtid inden for det tyske riges grænser.

Denne erkendelse fik endnu flere til at forlade mindretallet, og i 1971 nåede man som tidligere nævnt ned under 20.000 stemmer ved valget til Slesvig-Holstens landdag i Kiel. Men dermed var tilbagegangen også for-

bi, og det danske mindretal lå trods alt på et langt højere tal end før. Ikke alene var der langt flere dansksindede end i 1920. Mindretallet var nu også langt større end det tyske mindretal i Sønderjylland.

Tilbagegangen skabte efterhånden et bedre forhold til de sydslesvigere, der havde holdt fast ved deres tyskhed. Men det tog tid, for mange havde svært ved at anerkende væksten i det danske mindretal og betragtede nærmest alle de nye medlemmer af det danske mindretal som landsforrædere. De blev hånligt kaldt for »Speckdänen« – flæskedanskere – fordi de som medlemmer af det danske mindretal kunne få fødevarer fra Danmark, som andre ikke havde adgang til.

Myndighederne i Slesvig-Holsten søgte samtidig gennem nålestik og chikaner at få folk til at forlade mindretallet, så det kunne komme ned på sin »naturlige« størrelse.

Kampen mod 5 procent reglen

Denne opfattelse prægede også holdningen til det danske mindretals repræsentation i landdagen i Kiel.

Efter tilbagegangen i 1953 stod det klart, at det danske mindretal ikke ville kunne få tilslutning fra 5 procent af vælgerne i Slesvig-Holsten. Og en sådan tilslutning var på det tidspunkt forudsætningen for, at man kunne få valgt medlemmer af landdagen.

Mindretallet gik derfor til forfat-

ningsdomstolen i Karlsruhe for at få omstødt 5 procent reglen, og domstolen erklærede, at den slesvig-holstenske landdag udmærket kunne afskaffe reglen. Men det ville flertallet i landdagen ikke, og i årene fra 1954 til 1958 var der derfor ingen danske repræsentanter i landdagen.

Men så opstod en storpolitisk situation, som kom det danske mindretal til hjælp.

Bonn-København erklæringerne

I 1954 var Den Kolde Krig mellem USA og Sovjetunionen på det højeste, og USA ønskede derfor, at Vesttyskland blev medlem af NATO. Men en sådan udvidelse af NATO krævede enstemmighed blandt NATO-landene. Danmark skulle altså stemme for, at Vesttyskland kunne blive medlem af organisationen.

I oktober 1954 vedtog et flertal i det danske folketing derfor en beslutning om, at man skulle udnytte situationen til at kræve en ophævelse af 5 procent spærreglen i Slesvig-Holsten.

Den socialdemokratiske regering under Hans Hedtoft, der havde H.C. Hansen som udenrigsminister, var nærmest modstander af denne fremgangsmåde, men den var nødt til at rette sig efter flertallet i Folketinget. Derfor rejste regeringen spørgsmålet om Sydslesvig på et ministerrådsmøde i NATO, der i samme måned blev holdt i Paris.

H.C. Hansen mindede blandt

andet om, at NATO også var et værdifællelskab, der omfattede gode vilkår for nationale mindretal. Og da den slesvig-holstenske ministerpræsident, Uwe von Hassel, ikke ville bøje sig, indledte H.C. Hansen forhandlinger med den vesttyske forbundskansler Konrad Adenauer, der som Uwe von Hassel tilhørte det konservative parti, CDU.

Adenauer nærede et stærkt ønske om, at Vesttyskland skulle være medlem af NATO og lagde derfor et sådant pres på sin slesvig-holstenske partifælle, at han bøjede sig.

Til gengæld for denne indrømmelse gik H.C. Hansen med til, at de

tyske skoler i Danmark skulle have eksamensret.

De to mindretals rettigheder blev udtrykt i to enslydende danske og tyske erklæringer. Den tyske erklæring blev vedtaget den 29. marts 1955 i Forbundsdagen i den vesttyske hovedstad Bonn, og den danske erklæring i Folketinget i København den 19. april 1955. De blev derfor kaldt for Bonn-København erklæringerne.

I begge erklæringer blev det sagt, at enhver har ret til frit og uden kon-

Bonn-København erklæringerne fremlægges. Ved mikrofonen ses Adenauer. H.C. Hansen er nummer tre fra venstre

trol at tilslutte sig et mindretal og at benytte det sprog, som man foretrækker. Det fastsloges også, at forældre havde ret til at bestemme hvilken skole, deres børn skulle gå i.

Indrømmelsen af disse rettigheder var især af betydning for det tyske mindretal, der dermed følte, at

det fik oprejsning for den behandling, det havde fået i de første år efter 1945.

Normalt kunne man i en sådan situation forvente, at der blev vedtaget en juridisk bindende traktat, som begge parter forpligtede sig til at overholde. Men den danske regering

DEUTSCHE ELTERN

im Schleswiger LAND
schickt Eure Kinder nicht in dänische Schulen!

Die dänische Schule reißt die Kinder aus ihrem angestammten Volkstum, ohne ein anderes dafür zu geben! Daher muß, da sie Eure Kinder innerlich unsicher und läßt sie mit zweipältiger Ausbildung ins Leben ziehen! Bei: Messungen der dänischen Schule sind sie weder deutsch noch dänisch, sie beherrschen weder die eine noch die andere Sprache völlig!

Weiß das Ergebnis so ist, werden sie bei der Lehrstellenvermittlung und im Berufsschulunterricht stets im Nachteil sein!

Die dänische Schule erteilt keine Berechtigungen, die in Deutschland anerkannt sind. Auch die sog. Mittelschulen der Dänen sind keine Mittelschulen im deutschen Sinne, ihr Abschlußzeugnis gilt nur in Danemark!

Die dänische Schule kennt keine Hilfschulen, sie stopft Regale und Unbegabte in einen Sack, nur um höhere Schülerzahlen aufweisen zu können. In Eckernörde hat die dänische Schule 40 Schüler der deutschen Hilfschule zu sich herübergezogen!

Trotz aller Werbung mit den verschiedensten Mitteln gehen die Schülerzahlen der dänischen Schulen im ganzen zurück. Schon sind zwei Schulen wegen Schülermangels geschlossen worden. Warum wollt Ihr eine absterbende Sache stützen, auf Kosten Eurer Kinder?

Deutsche Eltern, überlegt daher gründlich, was Ihr Eurem Kinde antut, wenn Ihr es in eine dänische Schule schickt!

Ihr reißt es aus seinem Volkstum,
Ihr entfremdet es seinen Kameraden,
Ihr gebt ihm eine halbe Ausbildung,
Ihr verzichtet auf Berechtigungen,
Ihr benachteiligt es bei der Berufswahl.

Laßt Euch ein Ferienaufenthalt in Dänemark und ein Stück Kuchen aus dänischer Hand so viel wert?

Laßt Eure Kinder wo sie hingehören:

in der deutschen Schule!

Schleswig-Holsteinischer Volksrat

Denne opfordring blev af tyske kredse sendt ud i Egernførde. Man opfordrer forældrene til at lade være med at sætte deres børn i danske skoler. Man fortæller, at eleverne får en dårligere undervisning end på de tyske skoler, at de fjernes fra deres kammerater, og at de understøtter en døende sag. »Er et ferieophold i Danmark og et stykke kage fra danskerne så meget værd?« spørger man.

ønskede ikke en sådan traktat, fordi den kunne betyde, at fremtidige tyske regeringer kunne blande sig i danske forhold. Og erklæringerne fra Bonn og København har da også været betragtet som moralsk forpligtende. Ingen ansvarlige forestiller sig, at 5 procent reglen i Slesvig-Holsten vil blive genindført, eller at det tyske gymnasium i Aabenraa vil miste sin eksamensret.

At det er gået sådan, skyldes, at man fra begge sider har vist god vilje til at overholde, hvad der er aftalt. Som det er sagt af professor Troels Fink, der i en del år var dansk generalkonsul i Flensborg:

»Ordene i Bonn-København erklæringerne kunne let være blevet stående tomme på papiret, hvis ikke de politikere, der havde de daglige problemer inde på livet, havde vist god vilje til at skabe god praksis.«

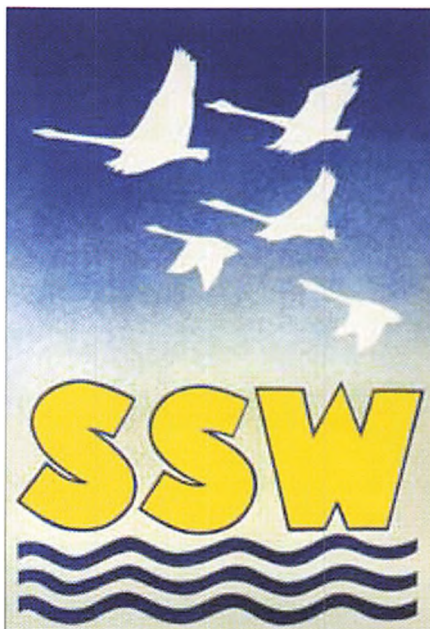
Det gode samarbejde

At ånden i erklæringerne fra Bonn og København er blevet overholdt, har der allerede været nævnt mange eksempler på. Både nord og syd for grænsen omgås danske og tyske fagfæller tvangsfrit med hinanden og respekterer som en selvfølge, at de har en forskellige opfattelse af deres tilhørsforhold. Danske og tyske sportsfolk kæmper mod hinanden, og ved nationale møder indbyder man folk fra den anden side

til at komme og tale.

Politisk set sker der også indrømmelser. Under forhandlingerne i Bonn sagde Danmark nej til at give det tyske mindretal et fast kontor i København. Det skete under henvisning til, at det tyske mindretal endnu på denne tid havde en repræsentant i Folketinget. Det spillede nok også en rolle, at man stadig huskede den tyske besættelse, hvor de tyske myndigheder i årene 1943-45 havde tildelt mindretallet et sådant kontor på Christiansborg. Men kontoret blev dog oprettet i 1983, hvor det

Valgplakat for SSW.

stod fast, at mindretallet ikke mere ville få en plads i Folketinget, og hvor Besættelsestiden var kommet på afstand.

Og da kommunalreformen af 2005 så ud til at gå ud over den tyske repræsentation i de sønderjyske kommunalbestyrelser, vedtog man, at det tyske mindretal kunne få en observatør med taleret i de kommuner, hvor man ikke fik valgt nogen, men fik 25 procent af de stemmer, der krævedes for at få et medlem valgt.

Fra tysk side har man samtidig som tidligere nævnt givet tilsagn om fra 2008 at støtte de danske skoler i Sydslesvig med det samme beløb pr. elev, som en tysk gennemsnitselev i Slesvig-Holsten koster.

Samarbejdet ses også i regionalrådet Sønderjylland-Schleswig, der omfatter Sydslesvig minus Rendsborg og Egernfærde, der er lagt sammen med Neumünster i Holsten. Rådet blev grundlagt i 1997 og havde da 42 medlemmer, 21 fra hver side af grænsen. I 2006 blev rådet dog omdøbt til regionalforsamling, og det har nu 11 medlemmer fra hver side.

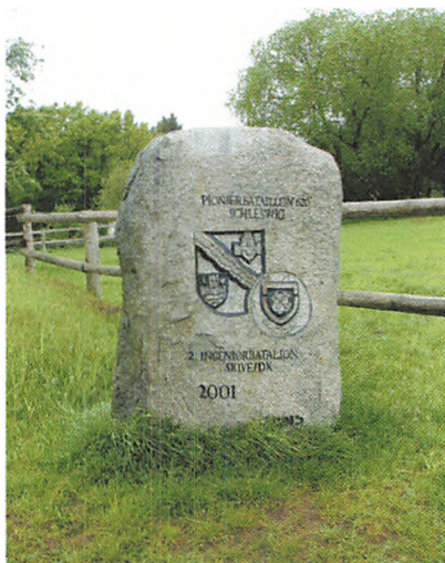
Ud over denne forsamling findes også de såkaldte Interreg-projekter, hvor man med støtte fra EU har gennemført forskellige projekter.

Det grænseoverskridende samarbejde har ført til en række uddannelses- og miljøprojekter, der berører

begge sider af grænsen, blandt andet en genopretning af åens snoede forløb i Krusaa tunneldal. Man har også gennemført, at gymnasieelever fra Nibøl og Tønder på skift kan gå et halvt år i det andet gymnasium. Og der er udgivet en skolebog, der er på både dansk og tysk, og som kan bruges på begge sider af grænsen.

Regionalrådet går også ind for, at de to landsdele skal have et tættere erhvervsmæssigt samarbejde, og man arbejder på, at der skal skabes en bedre trafikforbindelse mellem Sønderborg og Flensborg.

Et eksempel på samarbejdet er genskabelsen af en skanse fra 1864 på Danevirke. Stenen fortæller, at arbejdet er udført af et dansk og et tysk regiment.

Mindretallets problemer

Det forbedrede forhold mellem danskere og tyskere er noget, man bør glæde sig over. Men det kan også give problemer.

For ikke så forfærdelig mange år siden kunne man høre danske sydslesvigere sige »En tysker er en tysker«, når man diskuterede praktiske problemer. De tysksindede i Sydslesvig var det automatiske fjendebillede, som svejsede det danske mindretal sammen.

Sådan er det ikke længere. Nu omgås man tyskere på lige fod med alle andre. Det er ikke længere en selvfølge, at man først og fremmest kommer sammen med andre medlemmer af mindretallet.

Veteraner fra det danske arbejde i Sydslesvig klager da også over, at sammenholdet ikke længere er, hvad det har været, og at for eksempel mange danske lærere kommer ned til Sydslesvig i den tro, at de blot skal undervise – og ikke deltager på samme aktive måde i foreningsarbejdet, som lærere gjorde før i tiden.

De klager også over, at alt for mange af de sydslesvigske lærere har haft for lidt kontakt med Danmark. Før i tiden var det almindeligt, at sydslesvigske lærere havde været på enten efterskole eller højskole i Danmark. Det gav dem på samme

tid et godt kendskab til dansk kultur og en god beherskelse af det danske sprog. Men i 2004-5 gik kun 25 sydslesvigske unge på efterskole og 4 unge på højskole.

Det har også vakt en del uro i mindretallet, at en undersøgelse af 80 gymnasieelever fra Duborg-skolen viste, at kun 18,8 procent sagde, at de følte sig som danskere, mens 28,8 procent svarede, at de følte sig som tyske, og 52,5 procent svarede, at de følte sig som sydslesvigere.

Undersøgelsens resultat var dog ikke så dårligt for danskheden, som man umiddelbart skulle synes. For som den danske generalkonsul i Flensborg, Henrik Becker-Christensen, skrev i Flensborg Avis 3.7.2006 i kronikken »Skolegang og Identitet«

»Jeg skal kun spagfærdigt nævne – og det er for mig det væsentlige – at der mig bekendt ikke er nogen tyskere i denne landsdel, der ville drømme om, at betegne sig som »sydslesvigere«

Hvis de så gør det alligevel, så er det, fordi de er påvirket i en dansk retning. For ordet »sydslesviger« bliver i dagens grænseland brugt som en dansk mindretalsbetegnelse – en betegnelse, der signalerer tilknytning til det danske mindretal. Det er på denne baggrund, man skal se de

52,5 procent, der betegnede sig som »sydslesvigere«.

Problemerne med økonomien

Et helt andet problem er økonomien, der i de seneste år har voldt stigende problemer. Det skyldes, at mindretallet er klemmt fra to sider.

Tilskuddene fra Slesvig-Holsten bliver beskåret, fordi delstaten har store problemer og må skære ned på tilskuddene til en række aktiviteter, herunder børnehaver og skoler. Herved kommer man også til at ramme det danske mindretal. Ikke af ond vilje, men fordi tilskuddene til for eksempel de danske skoler påvirkes af, hvad der gives til de tyske skoler.

Samtidig sker der som nævnt en stadig udhuling af tilskuddet fra Danmark. Der skæres ganske vist ikke i selve tilskuddet, der ligger på cirka 400 millioner kroner, men det reguleres ikke i forhold til lønninger og priser. I flere år har den årlige regulering kun ligget på mellem 1 og 1,5 procent, hvor lønningerne er steget med omkring 4 procent.

Det rammer især skolearbejdet, hvor netop lønningerne udgør den største del af budgettet, og hvor man samtidig har store udgifter til vedligeholdelse af de mange skolebygninger, man er nødt til at have.

Da skolearbejdet er af stor betydning for arbejdet i mindretallet, har man ladet Dansk Skoleforening få en større andel af den danske bevilling

end før. Men det rammer de øvrige aktiviteter i mindretallet, som herved får færre penge til rådighed.

Det forringede tilskud er også årsagen til, at så få børn og unge kommer på efterskole og højskole i Danmark. Det skyldes, at de ikke længere kan få det tilskud, som de fik før i tiden.

De forringede tilskud har ført til en debat om organiseringen af mindretallet. I dag udføres aktiviteterne af otte forskellige organisationer, der har hver deres bestyrelse og bogholderi. Til sammenligning har det tyske mindretal i Nordslesvig kun én organisation, som bestemmer, hvad pengene skal bruges til.

Folketinget har som nævnt på side 40 nedsat et særligt Sydslesvig-udvalg på seks medlemmer, der skal følge med i, hvad pengene bruges til. Og formanden, Kim Andersen, sagde i et interview i JydskeVestkysten 22.4.2006, at der må være rationaliserings- og effektiviseringsgevinster at hente i mindretallet.

Det har ført til en kraftig debat, som man kan se af boksen.

De ledende folk i Sydslesvigsk Forening, SSF, går varmt ind for, at man får et fælles organ, der kan træffe beslutninger på mindretallets vegne. At mindretallet groft sagt organiseres som en dansk kommune.

Denne tanke møder først og fremmest modstand i Skoleforeningen og i Sydslesvigsk Vælgerforening, SSW.

Her ønsker man at bevare de nuværende forhold, og man har foreløbig fået udskudt en beslutning til 2008.

Stridighederne skal dog ikke tilsløre, at de danske i Sydslesvig udfører et imponerende arbejde, og

at der stadig er ildsjæle, som gør en indsats, der ligger langt ud over, hvad de bliver betalt for.

Det giver arbejdet i Sydslesvig sin særlige karakter, og det vil det forhåbentlig kunne blive ved med.

Synspunkter på mindretallets fremtid

»Jeg tror ikke på, der kommer noget dalende ned fra himlen. Derfor kan det blive kritisk for mindretallet om et par år. Et underskud vil således alene skulle betales med besparelser, der vil gøre virkelig ondt på det danske mindretal...

Det er vigtigt, at det danske mindretal indser, at de økonomiske betingelser, regering og folketing stiller til en dansk kommune nord for grænsen, også gælder for mindretallet syd for grænsen.

Ellers er der en risiko for, at den enighed om de godt 400 millioner kroner årligt til Sydslesvig, der er i Folketinget, langsomt skrider...«

Kim Andersen i JydskeVestkysten 22.4.2006

»Gælder det overordnede spørgsmål, som er væsentlige for mindretallets fælles fremtid, er den eksisterende opdeltede foreningsstruktur en hindring. Derfor er der behov for at forene kræfterne på ledelsesplan. Det er en forudsætning for, at der kan tænkes mere i fælles koncepter på tværs af de mange foreninger og institutioner...

Tænk sig, mindretallet har i dag ikke en fælles formuleret perspektivplan og politik for fremtiden. Det er uansvarligt, både i forhold til de generationer, der i mellemkrigstiden og efter 1945 kæmpede for danskheden i Sydslesvig og i forhold til mindretallets fremtid...

Samrådet i sin nuværende form kan ikke løfte denne opgave, idet rådet ikke er udstyret med autoritet og reel gensidig ansvarlighed. Rådet mangler et klart folkeligt parlamentarisk mandat og beslutningskompetence...«

Generalsekretær i Sydslesvigsk Forening, Jens A. Christiansen ved årsmødet i Frederiksstad 10.6.2006

»SSF's generalsekretær er i Der Nordschleswiger blevet citeret for at have sagt, at »det danske mindretal og Sydslesvigsk Forening skal styres med fast hånd«. For mit helt private vedkommende – som almindeligt SSW-medlem og ikke som SSW-formand – kan jeg bare sige: »Jeg vil ikke have nogen til at styre mig med fast hånd«.

Formanden for Sydslesvigsk Vælgerforening, Flemming Meyer, ifølge Flensborg Avis 11.6.2006

»Mindretallet har atter engang besluttet, at det selv ved bedst, gør bedst og har det bedst, når ingen anden blander sig i vores forhold. Og det sydslesvigske Samråds formand, Flemming Meyer, brillerer ved at konstatere alfaderligt, at egentligt er mindretallet godt på vej, hvis bare det får arbejdsro. Halleluja.«

Fritidshjemskonsulent Rolf Küssner i Flensborg Avis 27.6.2006

Samtale med en ung sydslesviger

Den 20-årige Mikka Lena Pers er som så mange andre i det danske mindretal vokset op i et hjem, hvor forældrene ikke er sydslesvigere.

Hendes far stammer fra Skive og hendes mor fra Berlin, men de mødtes i Danmark, og da de senere flyttede til landsbyen Drage, fem kilometer sydøst for Frederiksstad, satte de deres børn i dansk skole og sluttede sig til det danske mindretal.

Men Mikka Lena er ikke længere i Sydslesvig. Da hun i 2005 havde fået sin studentereksamen fra Duborgskolen, valgte hun at studere psykologi i København og at holde op med

at beskæftige sig med Sydslesvig.

Som hun skrev i en kronik i »Grænsen«, nr. 5, 2006, var hun på det tidspunkt led og ked af at beskæftige sig med mindretallet. Hun var »træt af Sydslesvigs historie, grænsen der flyttes op og ned, Bonn-København erklæringerne, sprogdebat, strukturdebat«.

Sværere end at forlade Skive

Er din begrundelse nu helt retfærdig over for mindretallet? Forlod du ikke blot Sydslesvig, fordi du som andre unge trængte til at komme væk og opleve noget andet?

»Det spillede naturligvis en rolle. Men det er alligevel ikke det samme at forlade Sydslesvig som for eksempel at forlade Skive.

Hvis jeg var vokset op i Skive, ville jeg ikke føle, at jeg svigtede Skive ved at rejse til København.

I Sydslesvig forventes det derimod, at man bliver i landsdelen og dermed styrker danskheden.

Det ville jeg ikke, og jeg tror, at mange af mine kammerater har det på samme måde – i hvert fald dem, der kommer fra ikke-danske hjem.»

Forkert billede af Danmark

Hvad bebrejder du mindretallet?

»Jeg synes, at man går alt for meget op i historien og det nationale. Det giver os et falsk billede af, hvad Danmark er, og hvad det vil sige at være dansk.

I dag lever og studerer jeg i Danmark, og jeg synes, det er et dejligt land. Det indtryk ville jeg godt have fået i langt højere grad, mens jeg var i Sydslesvig.»

Hvordan kan man gøre det?

»Det kan man for eksempel gøre ved at genindføre tilskuddet til at komme på dansk højskole eller efterskole. Intet giver et bedre indtryk af Danmark end disse skoler.

Det vil også være godt, hvis de folk, der kommer herved, opfatter os og taler til os, som det vi er – unge, der både har noget dansk og noget tysk i os. Og man skal ikke tvinge os

til at fravælge det tyske. Det er jo en del af os.»

Smukt at tilbyde alternativ

Men du er da ikke ked af at have været med i det danske mindretal?

»Nej, det er jeg bestemt ikke. Jeg synes, det er fantastisk, at man kan få valget mellem to kulturer – at man får tilbudt et alternativ, og at man kan se, at tingene kan gøres på andre måder.»

Kortet viser, hvor udbredt friseres område engang var, og hvor lille det er i dag. Det må dog tilføjes, at hovedparten af de røde områder havde en blandet befolkning. Friseres storhedstid var årene mellem 500 og 1000, hvor de drev en udstrakt handel.

Den grønne plet vest for Bremen er Saterland.

Friserne – det andet mindretal

Nordfrisisk tales kun af 10.000 mennesker

De danske sydslesvigere er ikke det eneste mindretal i Sydslesvig. Det andet er friserne, der bor i det vestlige Slesvig.

Man kalder dem også nordfriser for at skelne dem fra de to andre frisiske folk – vestfriserne i det nordlige Holland og østfriserne i Saterland sydvest for Wilhelmshaven.

I Holland taler mere end 400.000 mennesker frisisk til daglig, og det vestfrisiske sprog er derfor ikke truet. Det samme kan man ikke sige om hverken østfrisisk eller nordfrisisk. I Saterland tales østfrisisk kun af omkring 2.000 mennesker, og i Sydslesvig taler kun cirka 10.000 mennesker frisisk. De bor på øerne Helgoland, Amrum, Føer og Sild i Vadehavet samt på fastlandet i området mellem Bredstedt mod syd og Nibøl mod nord.

10.000 mennesker er ikke mange, og det frisiske sprogs situation bliver ikke bedre af, at det er delt i to hovedgrupper, fastlandsfrisisk og øfrisisk, der igen er delt i en række dialekter.

Forklaringen på denne opdeling er, at friserne kom på forskellige tidspunkter. Indvandringen skete for

omkring tusind år siden, og friserne kom før til øerne, end de gjorde til fastlandet. Derfor er der en sproglig forskel, som vel nogenlunde svarer til forskellen mellem dansk og svensk.

Det største problem er måske, at friserne ikke har et fælles skriftsprog. Sprogets overlevelse afhænger af, at et antal personer taler sproget til dagligt og får deres børn til at gøre det samme – selvom de i en lang række situationer er nødt til at bruge det tyske sprog.

Men friserne er ikke enige om, hvad de skal gøre for at redde deres sprog og kultur.

Den frisiske splittelse

I 1923 kom den første politiske frisiske forening. Det var Den Frisisk-slesvigske Forening, som siden tog navneforandring til Foreningen af Nationale Friser og for nogle år siden til Friisk Foriining. Den blev oprettet af folk, som mente, at man måtte handle politisk, hvis det frisiske sprog og den frisiske kultur skulle overleve. De betragtede det frisiske folk som et mindretal og gik derfor i samarbejde med det danske mindretal i Sydslesvig, som dengang kun talte omkring 10.000 men-

nesker. Dette samarbejde har været fastholdt lige siden og har været til gavn for begge parter.

Skønt Friisk Foriining kun har godt 600 medlemmer, har den med Lars Harms det ene af SSW's to mandater i landdagen i Kiel. Og i årene 1947-54 og 1958-71 sad en anden friser, Berthold Bahnsen, i landdagen for SSW – de sidste ni år som SSW's eneste repræsentant.

Samtidig har de frisiske stemmer ved formentlig hele to valg været afgørende for, at SSW overhovedet fik et mandat.

Men langt fra alle friser har været tilfredse med, hvad Friisk Foriining har gjort.

Allerede da den frisiske forening gik i samarbejde med det danske mindretal, blev det af mange friser betegnet som landsforræderi. Den største frisiske forening, Nord-friesische Heimatbund, har knap 5.000 medlemmer, og den har den grundlæggende opfattelse, at friserne er tyskere, og at de altså ikke er et nationalt mindretal. Derfor var der i mange år kold luft mellem de to grupper.

Dette har dog ændret sig i de senere år. Da man med støtte fra blandt andet det danske mindretal fik oprettet et nordfrisisk institut i Bredstedt i 1965, skete det i samarbejde mellem de to frisiske foreninger.

Friserne har også været påvirket

af de på side 73 omtalte initiativer fra Europarådet, som har ført til en klar anerkendelse af nordfriserne som nationalt mindretal. Det førte til, at det frisiske sprog i 1999 blev anerkendt ved en lov i den tyske forbundsdag, hvor man indtil da kun havde anerkendt dansk og det sorbiske sprog i det sydøstlige Tyskland.

Alt dette har ført til, at langt flere friser end før er blevet bevidste om betydningen af at kæmpe for deres sprog og kultur.

Hvad der gøres

Når turisttogene forlader Husum på vej mod Sild, kan de på stationernes skilte se, at byerne både har et tysk og et frisisk navn. Bräist står sammen med Bredstedt, Naibel sammen med Niebüll og Weesterlön sammen med Westerland. Og forud for ankomsten læser togførerne navnene op på både tysk og frisisk, akkurat som man i Belgiens hovedstad Bryssel hører navnene på stationerne udtalt på både fransk og flamsk. Eller som man i Sydtyrol kan se navnene på både italiensk og tysk.

Det skyldes en lov, som det frisiske SSW-medlem Lars Harms i 2004 fik vedtaget i Slesvig-Holstens landdag. Den går ud på, at frisiske stedsnavne skal sidestilles med tyske. Dermed er man med til at højne respekten for frisisk.

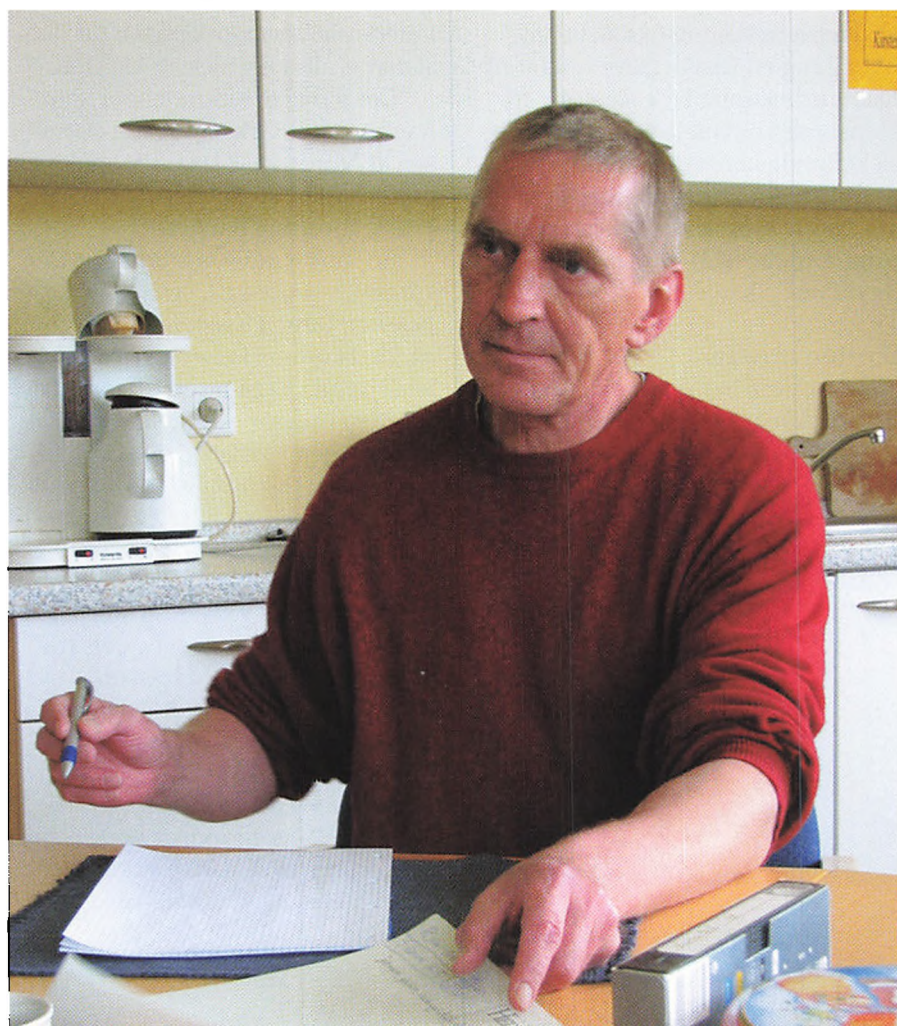
Siden 1979 har der også været undervisning på frisk i de fleste

skoler i det frisiske sprogområde. Hvert år modtager cirka 1000 elever denne undervisning. Den er dog kun på to timer og gælder kun eleverne i 3.-6. klasse.

Kun på én skole undervises der på frisisk. Det er Risum Skole, der drives af Dansk Skoleforening for

Sydslesvig og ledes af formanden for Friisk Foriining, Jørgen Jensen Hahn. Også i enkelte børnehaver bliver der talt frisisk med børnene.

*Formanden for den frisiske forening
Jørgen Jensen Hahn.*

Det største problem er, at der ikke på alle skoler og børnehaver findes lærere og pædagoger, der kan tale frisisk. Tidligere blev der således undervist på frisisk i skolen i Nibøl. Men da den frisiske lærer rejste, ophørte denne undervisning.

Derfor ønsker Friisk Foriining, at det fastslås som princip, at der altid skal ansættes en ny frisisk lærer, hver gang en frisisk lærer holder op. Det burde kunne lade sig gøre, for Flensborg Universitet uddanner friskisktalende lærere.

Friisk Foriining arbejder også på at få indført et særligt frisisk radio-program, der skal sendes fra en af de officielle kanaler.

Støtten udefra

Nordfriserne har udarbejdet forskellige skolemateriale, som bygger på

materialer, der er fremstillet af det vestfrisiske mindretal i Holland.

Nordfrisisk Institut får ikke alene støtte fra Slesvig-Holsten, men også fra forbundsregeringen i Berlin, som har tilsluttet sig Europarådets beslutninger og dermed har fået en særlig forpligtelse over for de nationale mindretal. Før i tiden mente man, at mindretallene alene var en opgave for delstaterne, altså her Slesvig-Holsten.

Det danske mindretal har som nævnt været virksomt ved oprettelsen af Nordfrisisk Institut, og det lønner desuden de to konsulenter, som Friisk Foriining har ansat.

En særlig indsats er ydet på det sproglige område. Den er sket ved to præster, Jørgen Kristensen i Aventoft og Jon Hardon Hansen i Vesterland på Sild. Jørgen Kristensen fik for en del år siden oversat evangelieteksterne i salmebogen til frisisk, og i 2006 fik Jon Hardon Hansen to friserere på Sild til at oversætte alle fire evangelier til den frisiske dialekt på Sild, *sørling*.

Hvis frisisk skal overleve, kræver det dog nok en væsentlig større indsats, dels fra friserne selv, dels fra regeringen i Slesvig-Holsten.

Til venstre det frisiske flag.

Til højre fortæller en medarbejder på Nordfrisisk Institut om de skolemateriale, der laves til de frisiske børn. Bøgerne på billedet er lavet på alle de seks hoveddialekter.

Heldigvis er der i dag en langt større forståelse for friseres situation, end der tidligere har været. Som den nu afdøde slesvig-holstenske rådgiver i grænselandsspørgsmål, Kurt Hamer, sagde i 1989:

»Vi regnes som et forbillede med

I børnehaven i Risum er der også undervisning på frisisk. Den står Jørgen Jensen Hahn for.

hensyn til løsningen af de to nationale mindretals problemer. Jeg er overbevist om, at vi – hvis vi har den nødvendige vilje – også kan blive et forbillede for bevarelsen og udbredelsen af Europas små sprog...

Hvis vi lader det frisiskes enestående egenart gå tabt i vort land, vil man med rette kunne beskyldte os for kulturelt barbari.«

Det tyske mindretal

Anerkendte grænsen i 1945

Som omtalt på side 49 fik det tyske mindretal i Sønderjylland en barsk behandling efter Danmarks befrielse den 5. maj 1945. Tusinder blev sat i fængsel, og de tyske skoler blev lukket. Samtidig mistede mindretallet sin plads i Folketinget, fordi folk i fængsel dengang ikke havde stemmeret.

Men kloge folk i mindretallet havde allerede under krigen erkendt, at det måtte ændre sin politik. I stedet for at kræve, at grænsen skulle flyttes mod nord, skulle man anerkende den grænse, der blev trukket i 1920, og erklære, at man ville være loyal over for den danske stat.

Denne erkendelse kom til udtryk i en erklæring i august 1945, hvor man også anerkendte den gode behandling, som det tyske mindretal havde fået i årene mellem de to krige. Den officielle anerkendelse af grænsen blev afgivet i en loyalitetserklæring den 22. november 1945.

Lidt efter lidt kom mindretallet til kræfter. De dømte folk kom ud af fængslerne, og det lykkedes at genskabe et tysk skolevæsen. De tyske kommuneskoler fik man ikke igen, men man nød godt af den rundhåndede danske støtte til friskolerne. I 1953 fik man påny en repræsentant i

Første skoledag i en tysk skole.

Folketinget, og i 1955 gav Bonn-København erklæringerne mulighed for, at man kunne drive et gymnasium i Aabenraa. Denne eksamensret førte i de følgende år til en betydelig vækst i antallet af elever i de tyske skoler.

Tilslutningen til mindretallet blev dog stadig svagere. I 1964 mistede man mandatet i Folketinget, og hvor man endnu i 1970 fik 6,6 procent af stemmerne i Sønderjyllands amt, fik man i 1985 kun 4,2 procent. En tid så det ligefrem ud til, at mindretallet ville forsvinde.

I de seneste år er det dog lykkedes at standse tilbagegangen, og i dag er det tyske mindretal i Sønderjylland stort set lige så stabilt som det danske mindretal i Sydslesvig. Det danske mindretal er dog nu tre-fire gange så stort som det tyske – hvor situationen før 1945 var den omvendte.

Hvordan står mindretallet?

At mindretallet er blevet stabilt, ser man især på skoleområdet, hvor antallet af elever ligger nogenlunde fast på 1400 – fordelt på 17 skoler. Hertil kommer 23 børnehaver med 600 børn.

De tyske skoler er ikke sindelags-skoler som de danske skoler syd for grænsen. Man kræver kun, at forældrene kan så meget tysk, at de kan støtte deres børn. I praksis kommer dog næsten alle eleverne fra det tyske mindretal. Det gælder ikke blot folkeskolerne, det gælder også

gymnasiet i Aabenraa.

En undtagelse er den tyske efterskole i Tinglev. Her kommer kun 10-15 procent af eleverne fra det tyske mindretal, mens resten fordeler sig nogenlunde jævnt på Danmark og Slesvig-Holsten.

De tyske menigheder har ialt ni præster, hvoraf de fem er ansat af den tidligere omtalte Nordelbische Kirche, mens præsterne i Tønder, Sønderborg, Aabenraa og Haderslev er ansat af den danske folkekirke. Man bruger overalt de danske kirker.

Inden for idræt spiller håndbold og volley-bold en stor rolle. Der er også mange rokлубber, og mindretallets roere klarer sig lige så godt som de tilsvarende danske roere, som man i øvrigt har et tæt samarbejde med.

Det vigtigste bibliotek ligger i det tyske center i Aabenraa og har en kvalitet, der gør et stærkt indtryk på de tyskere, der kommer på besøg. Der er desuden filialer i Haderslev, Sønderborg, Tønder og Tinglev samt to biblioteksbusser.

Den tyske avis »Der Nordschleswiger« ligger også i Aabenraa og har derudover fem lokalredaktioner. Avisen har cirka 2.500 abonnenter, hvoraf cirka 2.000 findes i Sønderjylland.

Mindretallet har også en socialtjeneste med ni familierådgivere.

Klarer sig godt ved valgene

Det tyske mindretal mistede som nævnt sit mandat i Folketinget i 1964.

I en kort periode – fra 1973 til 1979 – fik man Jes Schmidt valgt på Centrumdemokraternes liste, men samarbejdet ophørte med Schmidts død, fordi man var så uklog at vælge en tidligere soldat fra Waffen SS til kandidat

I dag står slaget først og fremmest i kommunerne, hvor man ikke bare har standset tilbagegangen ved valgene, men også har opnået fremgang. Det gjaldt især ved kommunalvalget i november 2005, hvor mindretallet i lighed med SSW i Sydslesvig førte sig frem som et regionalt parti og dermed tiltrak flere stemmer, end det ellers ville have

Øverst ses en tysk bogbus og forinden indgangen til det tyske bibliotek i Aabenraa.

fået. Det førte til, at mindretallet gik frem fra 2,7 til 3,3 procent af stemmerne.

Mindretallet var ellers bekymret over den kommunale reform, fordi det ville blive sværere at blive repræsenteret i de kommende større kommuner. Som følge af fremgangen lykkedes det imidlertid at få valgt folk ind i både Tønder, Aabenraa og Sønderborg. I Aabenraa fik mindretallet hele to mandater, og i Sønderborg blev det tyske mandat tungen på vægtskålen. Det støttede en socialdemokratisk borgmester og opnåede til gengæld formandsposten i kommunens kulturudvalg.

I Haderslev fik mindretallet ingen repræsentanter. Men takket være den på side 56 omtalte lov fik man indvalgt en observatør, idet man fik 50 procent af de stemmer, der skulle til for at få et medlem valgt.

Støtte og ledelse

Det tyske mindretal får cirka 75 millioner kroner fra Tyskland og godt 100 millioner fra Danmark.

Det danske tilskud svarer i alt væsentligt til det, der gives til tilsvarende dansk arbejde – for eksempel skoler og børnehaver. Mindretallet får dog et ekstra tilskud på 8 millioner, fordi det arbejder med to sprog.

Det tyske tilskud gives derimod som et samlet beløb, og det bliver ikke automatisk reguleret i forhold

til priserne. Det betyder, at man har været tvunget til at spare og rationalisere. Og det forhold, at tilskuddet fordeles af Bund Deutscher Nordschleswiger, som leder det tyske mindretal, har ført til, at mindretallet har fået en langt mere central organisationsform end mindretallet i Sydslesvig.

Hovedsædet ligger i Aabenraa, hvor man har opført et fint og moderne center, hvor der som nævnt er bibliotek, men hvor også det øvrige arbejde foregår. Der er også et fælles bogholderi.

Mindretallets samlingssted er det 97 meter høje Knivsbjerg mellem Haderslev og Aabenraa. Her opførtes i 1901 et 45 meter højt tårn med en statue af Bismarck, der stod som et symbol på det tyske herredømme over Sønderjylland.

Umiddelbart efter afslutningen på 1. verdenskrig blev statuen af Bismarck flyttet til Aschberg sydvest for Egernførde. Derimod blev mindesmærket stående, indtil det efter 2. verdenskrig og den tyske besættelse blev sprængt i luften af sønderjyske modstandsfolk.

Sprængningen af tårnet var et klart hærværk, men mange i mindretallet er inderst inde godt tilfreds med, at det er borte. Det var i klar modstrid med den mere tilbageholdende politik, som mindretallet fører i dag.

De andre mindretal

Mindretallene er tit afskyet

Som tidligere nævnt er det danske og det tyske mindretal i en helt usædvanlig gunstig situation. De fleste andre mindretal er ikke nær så godt stillet.

Overalt i verden findes der mindretal. Alene i Europa er der over 300 af dem. Og som hovedregel bliver de afskyet af flertallet i de stater, som de befinder sig i. I alt for mange tilfælde fører det til blodige kampe, som vi blandt andet har set det i det tidligere Jugoslavien.

Krigene opstår især i situationer, hvor et mindretal er så stort, at man frygter, at det kan bringe en stats grænser i fare.

De små mindretal har dog også problemer. Det største er, at deres sprog er på vej til at forsvinde – enten fordi de bliver undertrykt, eller fordi man ikke gør nok for at holde dem i live.

Denne skæbne er overgået de frisiske dialekter i blandt andet Ejdersted. Og samme skæbne truer sprogene i omkring halvdelen af mindretallene i Europa. 84 af dem tales nemlig kun af mellem 5.000 og 10.000 mennesker, og 53 tales af færre end 5.000.

Denne situation er ulykkelig, for de mange mindretal og særlige kulturer er en rigdom, som ikke kan gen-

skabes, når den først er forsvundet.

Heldigvis har holdningen til mindretallene ændret sig i de senere år, først og fremmest på grund af Europarådets indsats.

Rådet vedtog i 1995 en rammekonvention om beskyttelse af nationale mindretal, som er tiltrådt af 35 europæiske lande, herunder Tyskland. Kun Frankrig, Grækenland og Letland har sagt nej til at tiltræde.

Konventionen kræver, at alle lande med mindretal med jævne mellemrum skal fremsende en rapport om, hvordan mindretallenes stilling er, og hvad man gør for at overholde sine forpligtelser over for dem. Samtidig har man nedsat en ekspertkomité, som arbejder utrolig grundigt og med mellemrum rejser ud og taler med både myndigheder og repræsentanter for mindretallene.

Europarådet går meget vidt i sin beskrivelse af, hvad mindretal er, og nøjes ikke med at interessere sig for de mindretal, som er almindelig kendte.

Det vil uden tvivl overraske mange, at både Norge og Sverige har hele seks mindretal.

Den norske regering har oplyst, at Norge har samer, kvæner, skovfiner, jøder, tatere og romaer (sigøjnere). Og Sverige har samer, finner, tornedalsfiner og svenskfin-

ner, jøder og sigøjnere.

Danmark anerkender kun det tyske mindretal i Sønderjylland som mindretal.

Tyskland anerkender danskere, nordfriser, østfriser, sorbere og sigøjnere som mindretal. Denne anerkendelse indebærer som nævnt, at Forbundsdagen nu har fået et særligt ansvar over for sine mindretal. Før tilslutningen til Europarådets aftaler betragtedes behandlingen af mindretallene som et kulturelt spørgsmål, der i lighed med andre kulturelle forhold alene hørte ind under delstaterne.

De anerkendte mindretal har dannet et mindretalsråd i Berlin, hvor friseren Thede Boysen er ansat på halv tid af det tyske indenrigsministerium for at kunne yde støtte til rådet.

I Jugoslavien gik alt galt

Det tidligere Jugoslavien er blevet et uhyggeligt eksempel på, hvor galt det kan gå, når man ikke i tide tager hensyn til mindretallenes problemer.

Jugoslavien blev skabt efter 1. Verdenskrig og kom til at bestå af folk med en helt forskellig baggrund. De to største folkegrupper – kroater og serbere – talte ganske vist samme sprog: serbo-kroatisk. Men kroaterne skrev sproget med latinske bogstaver, hvor serberne skrev det med kyrilliske – »russiske« – bogstaver. Og mens kroaterne var katolikker, var serberne ortodokse.

Splittelsen blev under krigen udnyttet af tyskerne, der dannede et Stor-Kroatien og tilskyndede kroaterne til at myrde løs blandt serberne, hvad der kostede mellem en halv og en hel million mennesker livet. Derfor var det lidt af et mirakel, at den kommunistiske leder, Tito, kunne få skabt fred mellem de to folk.

Men efter Titos død i 1980 gik der kun få år, før Jugoslavien brød sammen. Magten i landet skulle gå på skift mellem lederne af de republikker, som Tito havde opdelt landet i, og det ville lederen af Serbien, Slobodan Milosevic, ikke respektere. Det fik kroaterne og sloverne i den nordlige del af landet til at gøre oprør og erklære sig for uafhængige. Dette oprør blev understøttet af EU, der anerkendte de to nye stater uden at kræve, at der blev taget hensyn til de store serbiske mindretal, som fandtes i den sydlige del af Kroatien..

Det førte til, at den jugoslaviske hær, som var domineret af serbere, kom serberne til hjælp og besatte store dele af Kroatien.

Helt galt gik det, da også Bosnien-Hercegovina blev selvstændigt. Her levede over 40 procent serbere, og de ønskede at sikre sig kontrol med den størst mulige del af Bosnien. Det førte til den krig, som først sluttede med Dayton-forhandlingerne i 1994, hvor den amerikanske præsident Clinton sørgede for at gøre en ende på krigen og dele Bosnien-Hercego-

vina i en serbisk og en kroatisk-muslimsk del.

Da havde den jugoslaviske borgerkrig kostet titusinder af mennesker livet og ført til omfattende ødelæggelser. Alt kunne formentlig være undgået, hvis man fra starten havde været opmærksom på mindretallenes problemer og havde sikret dem rimelige vilkår.

Den spanske borgerkrig og dens følger

En endnu mere blodig krig udbrød i 1936 i Spanien, hvor militærfolk under general Franco var utilfredse med, at baskerne og catalanerne i

den nordlige del af landet havde fået en udbredt grad af selvstyre. Det førte til en borgerkrig, der kostede 300.000 mennesker livet og førte til, at de nationale mindretal blev undertrykt i næsten 40 år.

Først da Franco døde, og der blev indført demokrati, ophørte

Spanien blev først et samlet land i slutningen af 1400-tallet, og hovedsproget betegnes stadig af mange spaniere som castiliansk. Alene catalansk tales af næsten en tredjedel af den spanske befolkning.

denne undertrykkelse. Ja, Spanien blev faktisk et mønster for, hvordan mindretal kan behandles. En ny grundlov i 1975 og en ordning med selvstyre for regionerne gav især catalanerne og baskerne vidtgående indrømmelser. Også Andalusien, De Kanariske Øer og Galicien fik et betydeligt selvstyre.

Disse indrømmelser var dog ikke nok for den baskiske selvstændighedsbevægelse, ETA, der ønskede, at de baskiske provinser skulle være en selvstændig stat. Derfor førte ETA i nogle år en terrorkampagne, der kostede flere hundrede mennesker livet.

Heldigvis har baskernes store flertal intet ønske om at forlade Spanien, og man håber, at striden vil klinge af.

Da der blev skabt fred i Nordirland

Spanien er en solstrålehistorie, og det samme er Det Forenede Kongerige, UK, der foruden England omfatter Skotland, Wales og Nordirland.

I alle disse områder har der i nyere tid været uroligheder, og i Nordirland førte den katolske befrielsesbevægelse IRA i mere end 25 år en terrorkampagne, der kostede over 3.000 mennesker livet.

Baggrunden var, at de omkring 60 procent protestanter i Nordirland i næsten 50 år havde undertrykt det

katolske mindretal i området.

Omkring 1970 førte det til, at IRA indledte en terrorkampagne, hvis mål var, at Nordirland skulle forenes med Irland, der var blevet en selvstændig stat i 1923.

Terroren blev værre og værre, og de konservative engelske regeringer gjorde intet for at få den bragt til ophør. Vi kan ikke forhandle med terrorister, før de har lagt deres våben fra sig, sagde de.

Striden blev først løst, da Labourmanden Tony Blair i 1997 vandt en stor valgsejr og blev landets statsminister. Han lod sin minister for Nordirland, Mo Mowlam, optage forhandlinger, og der blev indgået en aftale, som skabte ligestilling mellem protestanter og katolikker, men også fastslog, at Nordirland skulle høre sammen med England, så længe et flertal af Nordirlands vælgere ønskede det.

Siden da har der været fred i landet.

Tony Blair gjorde også en indsats for at imødekomme de ønsker om mere selvstændighed, som fandtes i Skotland og Wales. Skotterne fik reelt et selvstyre, som svarer til det, som Færøerne har i forhold til Danmark. Også waliserne fik større selvbestemmelse, men kan dog i modsætning til skotterne ikke opkræve selvstændige skatter.

Frankrig og Schweiz – to modsætninger

I modsætning til Spanien og England gør Frankrig intet for at tage hensyn til sine mindretal, skønt de udgør mindst 10 procent af befolkningen. Frankrig har gennem årene gjort alt for at udrydde sine mindre-

tal, og det er da også et af de få lande i Europa, der har sagt nej til at underskrive Europarådets konvention om mindretal.

Visse indrømmelser har man dog

De franske regeringer har i århundreder forfulgt de lokale sprog. Men de har ikke helt kunnet udrydde dem.

måttet give i de seneste år, først og fremmest fordi folk i mindretallene er begyndt at bruge terror. Det gælder især Bretagne og Korsika, som har fået visse indrømmelser med hensyn til bevarelse af deres sprog.

En klar modsætning til Frankrig er Schweiz, hvor fransktalende, tysktalende og italiensktalende har levet i fred med hinanden i hundreder af år. Det har de kunnet gøre, fordi Schweiz er opdelt i kantoner, der har et vidtgående selvstyre.

Selv Schweiz oplevede dog i 1960'erne, at et mindretal begyndte at drive terror. Det var det franske mindretal i Jurabjergene, der var utilfreds med, at det var en del af den tyske kanton Bern. Problemet blev dog løst, da Jura-franskmændene fik deres egen kanton.

Det eneste egentlige mindretal i Schweiz er de 40.000 rætoromanere i kantonen Graubünden. Også til denne gruppe tages der hensyn, og rætoromansk er et officielt sprog.

Terroren hjalp altså de fransktalende i Jura. Og at terrorisme i det hele taget er et virkningsfuldt våben, er det tysktalende Sydtyrol i Italien et klart bevis på. Sydtyrol blev efter 1. verdenskrig afstået til Italien, og Mussolini foretog i 1920'erne og 1930'erne en hårdhændet italianisering af området, der betød, at byerne Bozen (Bolzano) og Meran (Merano) fik et italiensk flertal.

Sydtyrol havde dog fortsat et

flertal af tysktalende, og i 1960'erne førte en række terrorhandlinger til, at den italienske regering erkendte, at den måtte give de tysktalende sydttyrolere bedre vilkår, blandt andet med hensyn til ansættelse i det offentlige.

I dag er de tyske sydttyrolere nok et af de mest begunstigede mindretal i verden. Nu er det italienerne i området, der beklager sig over, at deres muligheder er forringet. De kan således kun få offentlig ansættelse, hvis de behersker både italiensk og tysk, hvad de færreste af dem gør.

De små sproglige mindretal

Andre mindretal befinder sig i en helt anden situation end de mindretal, der her har været nævnt. De er så små, at de ikke udgør nogen trussel mod det land, de befinder sig i. Alligevel har de tit store problemer. Mange steder bliver deres sprog undertrykt, og selv, hvor det ikke sker, trues sproget af, at de unge holder op med at tale det.

Friserne i Nordfrisland og Saterland er klare eksempler på denne situation. Det samme gælder sorberne i det sydøstlige Tyskland, hvis slaviske sprog dog tales af væsentlig flere, end frisisk gør.

Også de mange tyske mindretal i det østlige Europa er i fare for at uddø. I deres tilfælde kommer truslen dog først og fremmest fra Tyskland, hvis velstand har gjort det til-

lokkende for dem at udvandre.

Grønlænderne og færingerne i det danske rige har i dag ingen problemer med at bevare deres sprog, men det grønlandske sprog var faktisk tæt på at blive udryddet i begyndelsen af 1960'erne, hvor man besluttede, at de grønlandske børn i de første to år alene skulle undervises på dansk – blandt andet fordi man dengang havde mangel på grønlandsktalende lærere og måtte indføre lærere fra Danmark.

En langt mere ublid skæbne har samerne i det nordlige Skandinavien haft. Lige indtil omkring 1950 blev deres sprog undertrykt, og samerne kom selv til at synes, at deres sprog var mindreværdigt. Hvor samisk engang blev talt så langt sydpå som Trondheim, tales det nu for alvor kun i de nordligste egne af Norge, Sverige og Finland. Her har samerne til gengæld fået gode vilkår, blandt andet som følge af de samiske parlamenter – sameting – der blev oprettet i Finland i 1973, i Norge i 1987 og i Sverige 1993.

De hjemløse folk

To folk indtager en særlig plads blandt mindretallene, fordi de ikke er knyttet til et bestemt område. Det er jøder og sigøjnere.

Jøderne stammer fra Palæstina, hvorfra de for omkring 2000 år siden udvandrede til andre dele af romer-

riget, hvor de ernærede sig som købmænd og håndværkere. Mange blev tvunget til at forlade Palæstina, efter at romerne havde knust to store oprør i 70 og 135.

Efter Romerrigets fald bosatte mange jøder sig i det nordlige Europa, hvor de blandt andet kom til at spille en vigtig rolle i udlånsvirksomhed, fordi de i modsætning til de kristne havde ret til at opkræve renter. Men pengeudlånere er sjældent populære, og jøderne blev gang på gang udsat for forfølgelser – også fordi Kirken gav dem skylden for korsfæstelsen af Jesus.

Disse forfølgelser var dog for intet at regne mod den masseudryddelse, som Hitler satte i gang under 2. verdenskrig, og som kostede omkring 6 millioner jøder livet.

Hvis man ser bort fra staten Israel og USA er der i dag især jøder i Frankrig og Rusland samt i noget mindre grad i Italien, England, Ukraine og Hviderusland. Også Tyskland har igen fået en betydelig jødisk befolkning, først og fremmest på grund af indvandring fra Rusland og Ukraine.

Sigøjnerne stammer fra Indien, men kom til Europa for mere end tusind år siden. De kaldes også tit for Romaer, fordi 70 procent af dem taler sproget romani, der stammer fra Nordindien.

Man skønner, at der i dag er mindst 4 millioner sigøjnere i Euro-

pa. Rumænien menes at have cirka 2 millioner, og Ungarn cirka 600.000, mens Tyrkiet har 550.000, Spanien 500.000, Rumænien 400.000 og Bulgarien 300.000. Derudover har Italien og Jugoslavien hver cirka 150.000 og Slovakiet 100.000. I Danmark lever cirka 5.000.

Sigøjnerne har i de fleste lande været endnu mere ildeset end jøderne og er det til dels stadig. Under 2. verdenskrig blev en halv million af dem dræbt i nazisternes udryddelseslejre. Derimod havde de rimeligt gode vilkår, mens de kommunistiske partier herskede i Østeuropa. De fik i denne tid de samme økonomiske fordele som den øvrige befolkning og led ingen materiel nød. Derfor har indførelsen af demokrati og markedsøkonomi ikke været til fordel for dem.

Sigøjnerne har alle dage holdt sig uden for det almindelige samfund og er tit beskyldt for at være kriminelle – ikke altid med urette. Men det kan måske forandre sig.

Unge sigøjnere går ind for, at deres folk skal have bedre vilkår, og at samfundene skal gøre mere for dem. Derfor foretrækker de betegnelsen Roma, som da også er den, der bruges af Europarådet.

Nu regnes sigøjnere i de fleste stater som mindretal, og staterne skal redegøre for den politik, de vil føre over for dem. Det kan forhåbentlig give sigøjnerne bedre muligheder i fremtiden.

Hvor er mindretallene, og hvor store er de?

At opgøre mindretallene er vanskeligt, fordi de fleste lande opgiver alt for lave tal. Det skyldes ikke kun ond vilje, selvom mange stater ønsker at bagatellisere mindretallene. Det er også tit svært at finde ud af hvilken gruppe, folk tilhører.

De følgende tal må derfor tages med mange forbehold. De bygger hovedsagelig på Statesman's Yearbook for 2005, suppleret med oplysninger fra »Die Volksgruppen in Europa«, der blev udgivet på forlaget Braumüller i Wien i år 2000.

Hvis vi tager de nordiske lande først, er det største mindretal finlandssvenskerne i Finland, som nedstammer fra de kolonister, som de svenske konger fik bosat i det sydlige og vestlige Finland i 1300-tallet. De tæller cirka 300.000 mennesker og udgør dermed 6 procent af Finlands befolkning. Tidligere har der været mange flere, men antallet er gået ned på grund af blandt andet en stærk udvandring til Sverige.

Den næststørste gruppe er samerne, som tæller 30-40.000 mennesker i Norge, 15-20.000 i Sverige, 5-6.000 i Finland og 2.000 på Kola-halvøen i Rusland.

Derudover findes der som nævnt mindre grupper af finsktalende folk i Norge og Sverige. Island har som det eneste land i Europa ingen mindretal.

Tyskland har som nævnt omkring 10.000 nordfriser, 2.000 østfriser og 60.000 sorbere samt 12.000 sigøjnere og 5.000 polakker.

Holland har 400.000 vestfriser i den nordlige del af landet, og Belgien har et tysk mindretal i Eupén-området mod øst. Mindretallet er på cirka 60.000 mennesker og har et selvstyrende område med egen regering.

UK har et gælisk-talende mindretal på 60.000 i Skotland og et walisisk-talende mindretal på 500.000. Hertil kommer cirka 1000, der taler kornisk. Sproget uddøde faktisk i 1800-tallet, men det er nu genoptaget af folk i Cornwall, der ønsker at genskabe det gamle sprog.

Det største sproglige mindretal i Frankrig er provençalerne i den sydlige del af landet. Deres antal angives til et sted mellem 3,5 og 6 millioner. Deres sprog hedder langue d'oc, og de kaldes derfor også for occitanere. I Alsace taler godt en million en sydtysk dialekt, og i Bretagne taler cirka 400.000 det keltiske sprog bretonsk, der er beslægtet med walisisk. 150.000 taler catalansk, 150.000 korsikansk, 100.000 flamsk og 80.000 baskisk.

Det sprogligt største mindretal i Spanien er catalansk, der tales af 4 millioner i Barcelona-området. Hertil må lægges de 2 millioner i Valencia-området og de 500.000 på Mallorca og de andre baleariske øer, der taler

nært beslægtede dialekter.

1,5 millioner taler galicisk, der er beslægtet med portugisisk. Endelig taler 500.000 baskisk, der sammen med catalansk og det spanske hovedsprog castiliansk er officielle sprog.

Nabolandet Portugal har en næsten ren portugisisktalende befolkning, men har dog to små spansktalende områder ved grænsen til Spanien.

Schweiz rummer foruden tysk, fransk og italiensk et lille område i Graubünden, hvor 40.000 taler det latinske sprog ræto-romansk.

Italien har på Sardinien 1,3 millioner sardisktalende, og mod nord taler 500.000 mennesker det med rætoromansk sprog beslægtede friulisk. Derudover har man 300.000 tysktalende, der hovedsageligt bor i Sydtyrol samt 200.000, der taler provençalsk.

Det brogede Centraleuropa

Det tyske mindretal i Polen er i dag kun på 3-400.000, fordi polakker og russere før og efter slutningen af 2. verdenskrig fordrev de 9 millioner tyskere, der boede i områderne øst for floderne Oder og Neisse.

Polen har derudover mindre grupper af ukrainere, hviderussere, litauere og kasjuber (et slavisk folk, der bor i det område vest for Gdansk, der tidligere blev kaldt for »Den polske Korridor«, fordi det i

årene mellem de to verdenskrige forbandt Polen med Østersøen.)

I det øvrige centrale Europa er det sproglige billede endnu mere blandet.

Tjekkiet har 400.000 moraviere, 50.000 polakker, 40.000 tyskere og 10.000 sigøjnere.

Slovakiet har 13 mindretal, herunder 500.000 ungare og 100.000 sigøjnere. Hertil kommer et stort mindretal af det østslaviske folk rusinerne, der desuden findes i Ukraine og Serbien.

Ungarn har 400.000 sigøjnere, 250.000 tyskere, 200.000 serbere, 80.000 slovakere og 70.000 rumænere. Hertil kommer grupper af kroater og slovenere.

Østrig har 60.000 kroater, 30.000 slovenere, 30.000 ungare og 20.000 tjekker.

Kroatien har 250.000 serbere,

mens 350.000 andre blev fordrevet under den jugoslaviske borgerkrig. Hertil kommer ungarske og tyske mindretal.

Serbien har 1,7 millioner albanere (især i Kosovo-området), 350.000 ungare, 300.000 bosniske muslimer, 150.000 kroater, 100.000 sigøjnere og mindre grupper af rusinere, makedoner, slovakker, bulgarere og tyrkere.

Makedonien har 450.000 albanere, 80.000 tyrkere, 50.000 sigøjnere og 40.000 serbere

Grækenland har 70.000 tyrkere, 50.000 makedonere og 15.000 sigøjnere.

Rumænien har 2 millioner

Ungarn blev hårdt ramt, da Østrig-Ungarn blev delt op efter 1. verdenskrig. Derfor lever 2-3 millioner ungare nu i især Rumænien, Slovakiet og Serbien.

sigøjnere og er dermed det land i Europa, der rummer flest sigøjnere. Hertil kommer 1,6 millioner ungare, hvoraf de allerfleste lever i Transsylvanien, der ligger midt i landet. Før i tiden var der også over 100.000 tyskere i dette område, men i dag er kun cirka 15.000 tilbage. Resten er udvandret til Tyskland.

Bulgarien har 800.000 tyrkere, 300.000 sigøjnere og 200.000 make-donere.

De tre baltiske lande har alle store mindretal af russere, hvoraf hovedparten er kommet siden 1940'erne, hvor landene blev erobret af russerne og gjort til en del af Sovjetunionen. Flest russere har Letland, hvor de 800.000 russere udgør næsten 40 procent af befolkningen. I Estland udgør de 400.000 russere knap 30 procent af befolkningen, mens de 300.000 russere i Litauen udgør 8 procent af befolkningen.

Hviderusland har 1,3 millioner russere (12 procent af befolkningen), 300.000 ukrainere og 100.000 jøder.

Ukraine har 11,5 millioner russere (22 procent af befolkningen) og 400.000 jøder. Hertil kommer et stort antal rusinere (ruthenere), der tidligere boede i området Karpato-Ruthenien i den østlige del af Tjekkoslovakiet. I slutningen af 2. verdenskrig blev området erobret af Sovjetunionen, der indlemmede det i det nuværende Ukraine. Man skønner, at omkring en million menne-

sker endnu taler rusinsk, men sproget er i mange år blevet undertrykt og tales derfor især af ældre mennesker.

Endelig har Rusland en lang række mindretal, hvoraf de største er tatarer (5,5 millioner), ukrainere (4,3 millioner), tjuvasjere (1,8 millioner), basjkirere (1,4 millioner), hviderussere (1,2 millioner), mordvinere (1,1 millioner), tjetjenere (900.000), tyskere (800.000), kasakker (650.000) og osseter (400.000).

Når Rusland stadig har så mange og så store mindretal, skyldes det uden tvivl, at det kommunistiske partis leder, Lenin, straks efter den russiske revolution i 1917 gjorde op med den undertrykkelse af mindretallene, som de russiske kejsere havde foretaget. Mindretallene fik derfor et betydeligt kulturelt selvstyre inden for de områder, hvor de var i flertal. Denne ordning består i alt væsentligt endnu, selvom den ikke altid er blevet ført ud efter de principper, som Lenin fastslog.

Hvis man regner Tyrkiet med til Europa, er langt det største mindretal her kurderne, som efter tyrkernes egne opgivelser udgør godt 6 millioner, men som sandsynligvis er langt flere, måske op til 15 millioner. De lever især i Tyrkiets østlige del, men mange er på grund af tyrkernes følger rejst til andre egne af landet. Derudover har man over en halv million sigøjnere.

De to institutioner i Flensborg

Hvis man interesserer sig for europæiske mindretal, kan man ikke komme uden om Flensborg.

Her findes således det dansk-tyske Europæiske Center for Mindretalsspørgsmål (ECMI), der blev grundlagt af Danmark, Tyskland og delstaten Slesvig-Holsten i 1996. Centret beskæftiger sig med etniske konflikter, både når de er under optrapning, og når man skal stabilisere forholdene, efter at konflikterne er ophørt.

Centret beskæftiger sig også med, hvordan man kan skabe rimelige vilkår for mindretallene gennem for eksempel regionalt selvstyre. Man udgiver således hvert år i samarbejde med et forskningsinstitut i Sydtyrol »European Yearbook of Minority Issues« og har hjemmesiden www.ecmi.de

Udgangspunktet er ordningerne for mindretallene i det dansk-tyske grænseland. Centret foretager dog ikke selvstændig forskning i disse forhold. En sådan forskning foregår til gengæld ved Institut for Grænseregionsforskning i Aabenraa, der er en del af Syddansk Universitet.

Centret for mindretalsforskning får faste driftsbevillinger fra Danmark og Tyskland og får desuden støtte fra Sverige, Norge, England og Irland.

I Flensborg finder man også fore-

ningen for europæiske nationaliteter – Federal Union of European Nationalities (FUEN). Den har til huse i den gård, hvor også det danske hovedsæde, Flensborghus, ligger.

Foreningen har en lang række mindretal som medlemmer, især i det centrale og østlige Europa. En klar forudsætning for at kunne blive medlem er, at det pågældende mindretal afstår fra alle krav om grænseændringer. Forbedringen af mindretallenes vilkår skal ske inden for de bestående staters rammer.

Formanden er for tiden rætoromaneren Romedi Arquint fra Schweiz, mens Hans Heinrich Hansen fra det tyske mindretal i Danmark og Heinrich Schulz fra det danske mindretal i Sydslesvig begge er næstformænd. Generalsekretæren, Frank Nielsen, kommer som Hans Heinrich Hansen fra det tyske mindretal.

Foreningen holder årlige kongresser, hvor mindretallene kan mødes og drøfte deres problemer. Men på grund af økonomien har den kun to ansatte. De fleste af medlemsorganisationerne er fattige og kan kun yde begrænsede bidrag. Man får ganske vist også en vis støtte fra områder og stater med mindretal, først og fremmest Sydtyrol og Kärnten i Østrig, men det rækker ikke til at yde den indsats til fordel for mindretallene, som foreningen ønsker.

De vigtigste mindretal

I oversigten er først og fremmest tale om sproglige mindretal.

Finland:	1 million tysktalende (Alsace)
300.000 svensktalende	400.000 keltisktalende bretoner
5-6.000 samer	150.000 italiensktalende korsikanere
	150.000 catalanere
Sverige	100.000 flamsktalende
15-20.000 samer	80.000 baskisktalende baskere
Norge	Spanien
30-40.000 samer	6,5 millioner katalansktalende
	1,5 millioner galicere
Danmark	500.000 baskisktalende baskere
20.000 tyskere	
Tyskland	Schweiz
60.000 sorbere	40.000 rætoromanere
50.000 danskere	Italien
12.000 sigøjnere	1,3 millioner sardisktalende
10.000 nordfrisere	500.000 friulere
2.000 østfrisere	300.000 tysktalende (Sydtyrol)
5.000 polakker	200.000 provençalere
Holland	Polen
400.000 vestfrisere	3-400.000 tyskere
Belgien	Tjekkiet
60.000 tyskere	400.000 moraviere
	50.000 polakker
Skotland	40.000 tyskere
60.000 keltisktalende gælere	10.000 sigøjnere
Wales	Slovakiet
500.000 keltisktalende walisere	500.000 ungarere
	80.000 sigøjnere
Frankrig	Ungarn
3,5-6 millioner provençalere	

400.000 sigøjnere	800.000 tyrkere
250.000 tyskere	300.000 sigøjnere
200.000 serbere, 80.000 slovakere	200.000 makedonere.
70.000 rumænere	
	Estland
Østrig	400.000 russere
60.000 kroater	
30.000 slovenere	Letland
30.000 ungare	800.000 russere
20.000 tjekker	
	Litauen
Kroatien	300.000 russere
250.000 serbere	
	Hviderusland
Serbien	1,3 millioner russere
1,7 millioner albanere	300.000 ukrainere
350.000 ungare	100.000 jøder.
300.000 bosniske muslimer	
150.000 kroater	Ukraine
100.000 sigøjnere	11,5 millioner russere
	400.000 jøder.
Makedonien	250.000 Krim-tatarer
450.000 albanere	
80.000 tyrkere	Rusland
50.000 sigøjnere	5,5 millioner tatarer
40.000 serbere	4,3 millioner ukrainere
	1,8 millioner tjuvasjere
Grækenland	1,4 millioner basjkirere
70.000 tyrkere	1,2 millioner hviderussere
50.000 makedonere	1,1 million mordvinere
15.000 sigøjnere	900-000 tjetjenere
	800.000 tyskere
Rumænien	650.000 kasakker
2 millioner sigøjnere	400.000 osseter
1,6 millioner ungare	
15.000 tyskere	Tyrkiet
	6-15 millioner kurdere
Bulgarien	500.000 sigøjnere

-
- Andersen. Kim 40, 58-59
 A.P. Møllers fond 40-42
 Arkiver 36
 Bahnsen, Berthold 26, 64
 Baltiske lande 83
 Becker-Christensen, Henrik 57
 Biblioteker 35-36, 70-71
 Bonn-København erklæringerne 53-54
 Boysen, Thede 74
 Børnehaver 9
 Christianslyst 18
 Danevirke 26
 Dansk sprog 6, 8-10, 21, 39
 Dansk-tysk samarbejde 39, 55-57
 Danskundervisning 16, 36
 Der Nordschleswiger 70
 Duborg-Skolen 13, 18, 42, 57
 Egernfærde 11-12, 42, 54
 Europarådet 64, 73
 Fem procent reglen 25, 52-53
 Ferierejser 41-42
 Finland 80
 Flensborg Avis 24, 32-34
 Flensborghus 17
 Flensborgs danskhed 7-8, 45-47
 Flensborg Universitet 29
 Flygtninge 51
 »Flæskedanskere« 52
 Frankrig 77, 81
 Friserne 25, 62-68
 Fællesskoler 11-12
 Grænsedragningen i 1920 46-50
 Grænseforeningen 5, 22, 41-42
 Grønland 78
 Gymnasiet i Aabenraa 53, 55, 70
 Gymnasiet i Slesvig 13-15
 Hahn, Jørgen Jensen 65, 68
 Hamer, Kurt 68
 Hansen, H.C. 52-53
 Hansen, Jon Hardon, 66
 Hanssen, H.P. 32, 45-46
 Harms, Lars 7, 27-29, 64
 Helligåndskirken 39
 Hinrichsen, Silke 27
 Hitler, Adolf 49
 Hitlerjugend 18
 Husum 28-29
 Istedløven 44
 Italien 81
 Jaruplund Højskole 16
 Jernbanen Højer-Tinglev 47
 Jessen, Jens 32
 Jugoslavien 74-75
 Jøder 79
 Kirker 39, 70
 Knivsbjerg 50, 72
 Kommuner 30
 Kommunevalg 30-31, 56, 71
 Krigene 1848-50 og 1864 43-44
 Kristensen, Jørgen 66
 Küssner, Dieter Paul 24
 Ladelund Ungdomsskole 14
 Landdagen i Kiel 25-29
 Lorenzen, Andreas 31
 Lønborg, Bjarne 33
 Meyer, Karl Otto 25-27
 Mindretal i Europa 73-86
 Modersmålundervisning 10
 Musik 19
 Nordirland 76
 Norge 73
 Polen 81-82
 Regionalrådet Sønderjylland-
 Schleswig 29, 56
 Risum 65, 68
 Rusland 83

Samer 79-80
 Schweiz 78, 81
 SdU 17-22
 Sigøjnere 79-80, 82-83
 Sild 66
 Skoler 8-16, 40, 70
 Skotland 76, 81, 85
 Slesvig-holstenere 43
 Slesvig-ligaen 42
 Social rådgivning 38
 Sorbere 78
 Spanien 75-76, 81
 Spejdere 18-19
 Spoorendonk, Anke 27-29
 Sport 18
 Sprog 6-10
 Støtten fra Danmark 40-42, 58-60
 Sundhedsvæsen 37-38
 Svage læsere 9-10
 Sverige 73
 Sydslesvigsk Forening 23-24
 Sydslesvigsk Vælgerforening 25-31
 Sydtyrol 78
 Terrorisme 76, 78
 Treårskrigen 43
 Tydal 18
 Tyrkiet 83
 Tysk sprog 6, 10
 Tyske mindretal 9, 46-47, 54-55, 69-72
 Udvandringen fra Sønderjylland 44-45
 Ukraine 83
 Undervisning 8-16, 40
 Ungarere 82-83
 Ungdomsarbejdet 17-22
 Wales 76-85
 Årsmøderne 19-21, 23

Billedfortegnelse:

Forsidebilledet viser en dansk bogbus (Grænseforeningens arkiv)
 Grænseforeningens arkiv: 11, 12, 13, 17, 20, 21, 22, 29, 41, 42, 46, 47, 48, 55, 61
 Marianne Skovmand: 7, 24, 26, 31, 45, 56, 65, 67
 Flensborg Avis's arkiv: 14, 15, 33
 Tydal-lejrens billedarkiv: 19
 Centralbiblioteket i Flensborg: 35, 36
 »Istedløven. Et nationalt monument og dets skæbne« (1993): 44
 Archiv Historische Forschungstelle, Vestergade 30, Aabenraa: 50
 Lokalhistorisk Arkiv, Haderslevvej 45, Aabenraa: 53
 Jon Hardon Hansen: 66
 Bund deutscher Nordschleswiger: 69, 71

Grænseforeningens årbog 2007
 Sven Skovmand: Det danske mindretal i Sydslesvig og andre mindretal i Europa
 @ Grænseforeningen og Sven Skovmand
 Ombrydning og kort:
 Marianne Skovmand
 Udgiver: Grænseforeningen
 Peder Skrams Gade 5,
 Postboks 9074, 1022 Kbh. K
 Tlf. 33 11 30 63
 E-mail: info@graenseforeningen.dk
 Hjemmeside:
www.graenseforeningen.dk
 Tryk: Arco Grafisk, Skive
 ISBN: 87-87238-36-5

Grænseforeningens årbog 2007

Det danske mindretal i Sydslesvig omtales især, når der er valg til landdagen i Kiel, og man kan se, hvor mange der støtter den danske liste.

Men mindretallet har også en hverdag, og hvordan er den? Kan man fastholde danskheden i et samfund, der er præget af tysk sprog og kultur? Kan ildsjælene bevare gnisten?

Disse spørgsmål søges besvaret i denne bog, der beskriver mindretallets mange arbejdsopgaver, muligheder og problemer.

Men bogen beskæftiger sig ikke kun med det danske mindretal. Den omtaler også friserne og det tyske mindretal i Sønderjylland. Og den fortæller om de mange andre mindretal, der findes i Europa.

Bogen er skrevet af Sven Skovmand, der er kendt som forfatter af skolebøger og tidligere har skrevet bøger om grænselandet.